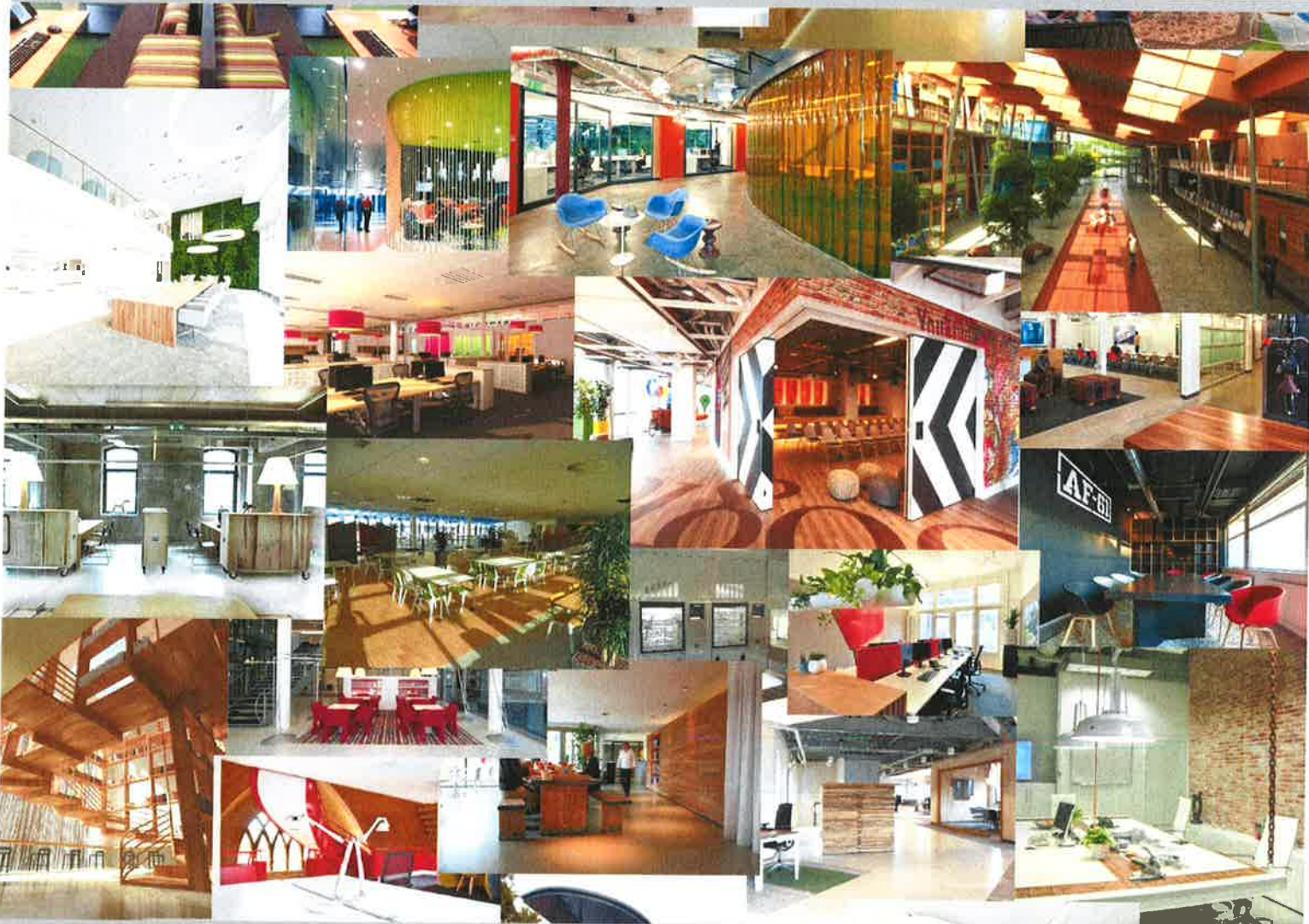

Adviesrapport

'Living Lab Groningen Airport Eelde'

To be inspired is great, to inspire is incredible

Aafelien Posthumus – HanzeHogeschool Groningen

Juni 2015

Adviesrapport

‘Living Lab Groningen Airport Eelde’

To be inspired is great, to inspire is incredible

Aafelien Posthumus
Studentnummer: 297545
Juni 2015

Facility Management
Hanzehogeschool Groningen
Kenniscentrum NoorderRuimte

Opdrachtgever:	Philip Broeksma
Contactpersoon	
Kenniscentrum NoorderRuimte:	Gea Posthumus
Docentbegeleider :	Eelco Roffel en Jaap Wijnja

Managementsamenvatting

Op het terrein van Groningen Airport Eelde, gelegen in de gemeente Tynaarlo, wil men een zogeheten Living Lab creëren die zo ingericht is dat er goed en professioneel gewerkt kan worden, het een inspirerende omgeving is met veel levendigheid en reuring, inspirerend en innovatief. Het onderzoek heeft zich gesplitst in twee thema's die uitgewerkt zijn in twee adviesrapporten. Medestudente Marleen Werkhoven richt zich op het thema 'functionele fysieke inrichting' van de huisvesting en in dit rapport ligt de focus op de 'beleving' van de inrichting van het Living Lab Groningen Airport Eelde (LLGAE).

Er is in dit adviesrapport antwoord gegeven op de volgende hoofdvraag:

'Op welke wijze kan de beleving van de inrichting van het Living Lab Groningen Airport Eelde, in het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool, een bijdrage leveren aan de wisselwerking van en onderling profijt opleveren voor partijen uit de 5 O's te weten onderzoek, onderwijs, overheid, ondernemers en omgeving om op die manier optimaal bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen van Living Lab Groningen Airport Eelde en de betrokken partijen?'

Het is van belang hier antwoord op te verkrijgen, zodat er daadwerkelijk een gepaste beleving en inspirerende omgeving gecreëerd kan worden die zo ingericht is dat er goed en professioneel gewerkt kan worden. Er is aan literatuuronderzoek, benchmarking, diepte interviews en onderzoek naar de huidige situatie gedaan om antwoord te verkrijgen op de hoofdvraag.

Vanuit de onderzoeken naar de huidige situatie blijkt dat er een duidelijke visie, missie en een strategisch plan aanwezig is voor het LLGAE. Op het gebied van beleving kan het LLGAE zich hierdoor onderscheiden, immers hierdoor kun je kracht uitstralen en je opstellen als een sterk bedrijf met een positieve identiteit. De bedrijven die er op dit moment betrokken bij zijn hechten waarde aan ontwikkeling en groei. Wat opvalt is dat de lange communicatie stromen binnen de drie organisaties voor vertragingen zorgen binnen de (besluitvaardigheid(s))processen van het LLGAE. De betrokkenen staan hierdoor tevens verder van elkaar af waardoor synergie minder aanwezig kan zijn. Eelde is een regio met toenemende vergrijzing en met wegtrekkende hoger opgeleiden, dus het LLGAE moet dermate aantrekkelijk (trendy) zijn dat men zich graag hier wil vestigen. De voormalige Rijksluchtvaartschool waar het LLGAE zich wil vestigen is een provinciaal monument wat verbouwbeperkingen met zich meeneemt. Daarnaast verkeert het in slechte staat wat kan leiden tot financiële belemmeringen door hoge renovatiekosten.

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat beleving gezien kan worden als de ervaring van een persoon. Het is een mix van een bepaalde waarneming, gevoel, gedachte en gedraging van een persoon. Geconcludeerd kan worden dat beleving per situatie en tijd kan verschillen. Ook staat vast dat door persoonlijke kenmerken, bepaalde werkprocessen, het soort organisatie en aanwezige faciliteiten een beleving gecreëerd en beïnvloed wordt. Het is voor ontwerpers dan ook belangrijk om te snappen hoe mensen dingen ervaren. Als men deze kennis heeft, kan het gebouw zo ontworpen en ingericht worden dat het beter aansluit op de beleving van de gebruiker. Hiermee vergroot men tenslotte de kans dat er daadwerkelijk een bijdrage geleverd wordt aan het bereiken van de doelen van de gebruiker. Daarnaast kwam ook uit het literatuuronderzoek naar voren dat de invloed van de inrichting op de interactie van mensen te maken heeft met veel verschillende soorten factoren. Het ligt onder andere aan het soort organisatie, de inrichting van het gebouw, de organisatiestructuur, de organisatiecultuur en de samenstelling van teams. Het is duidelijk geworden dat wanneer er gezorgd wordt voor een centrale ontmoetingsplek, overleg plekken met verschillende vormgeving en bepaalde soorten meubilair interactie beïnvloed kan worden. Tevens wordt interactie ook gestimuleerd wanneer men de inrichting van kantoorruimtes, ontspanning, lunch en dergelijke samenvoegt/dicht bij elkaar zet. Het is opvallend dat de ruimtelijke omgeving de mens beïnvloedt aangaande hoe zij zich voelen, zich gedragen en hoe er gepresteerd wordt. Een doordachte inrichting zorgt er dus voor dat ontmoetingen tussen mensen gestimuleerd worden. Men kan dus stellen dat door een bepaalde inrichting de interactie en kennisdeling stijgt.

Vanuit de benchmark kan geconcludeerd worden dat een Living Lab in een brede zin kan worden toegepast. Uit onderzoek naar ervaringen van Living Labs in verschillende organisaties wordt geconcludeerd dat het vooral in ruimtes gaat om de beleving en geestelijke vrijheid van bewegingen (out of the box denken). Een beleving waarbij faciliteiten voldoende aanwezig zijn om de gedachten en ideeën op papier te zetten of zelfs te experimenteren. Alle panden uit de benchmark hebben een beleving van inspiratie en creativiteit. Wat over het algemeen opviel was dat er veel mogelijkheid is tot interactie en in de meeste panden wordt gewerkt in ruimtes met verschillende soorten kleuren, veel licht en divers meubilair. De sfeer, die men ook vanuit de diepte interviews als beleving ervaart, is een open sfeer waarin veel mogelijk is. Tevens staat vast dat de interne inrichting over het algemeen laat zien dat er gewerkt mag worden zoals men zelf wil.

Vanuit de diepte interviews blijkt, net zoals er in het literatuuronderzoek naar voren kwam, dat beleving wordt gedefinieerd als het gevoel dat men heeft in een bepaalde ruimte met de mensen die zich daarin bevinden.

Beleving is van invloed op de prestaties, inspiratie en gemoedstoestand van de gebruiker. Het is duidelijk geworden dat de optimale beleving van de inrichting van het LLGAE een representatieve, transparante, creatieve inrichting moet zijn met diverse werkplekken waar individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden en men zich hierin vooral vrij kan bewegen.

Tevens blijkt dat de gewenste beleving een ervaring moet bieden van inspiratie, creativiteit, innovatie en transparantie, met een dynamische en open werkstructuur, waarin grenzen vervagen. Het LLGAE moet een gevoel van inspiratie, energie en vrijheid opwekken. Het gevoel willen ervaren van kennisdeling en het hebben van een gezamenlijk doel kwam sterk naar voren vanuit interviews.

Het LLGAE moet een aparte identiteit hebben, een 'open huis' uitstralen die de authenticiteit van het gebouw behoudt. Het moet werkend-leren uitstralen dat recht doet aan de visie en missie van het LLGAE.

Men ziet graag verschillende soorten kleuren terug die inspirerend, vrolijk en fris zijn. Het mag een hippe inrichting hebben met diverse kleuren en meubilair, in combinatie met details aan de muur die de ruimte persoonlijker maken, waardoor een inspirerende omgeving wordt gecreëerd.

Concluderend kan er gesteld worden dat er graag gewerkt wordt in een lichte omgeving met veel daglicht en een mooi uitzicht. Er moet een goede gepaste akoestiek aanwezig zijn, zodat er onder andere privé gesprekken kunnen worden gevoerd.

Wat opviel is dat duurzaamheid een belangrijk aspect is voor toekomstige gebruikers. Duurzaamheid zorgt voor een innovatieve uitstraling en het werkt inspirerend. Tevens heeft het LLGAE een gemeenschapsfunctie dan wel een ondernemingsfunctie waardoor duurzaam zijn een must is. Het mag terug komen in zowel groene-energie als in duurzame materialen en hergebruik van meubilair.

Vanuit deze verschillende invalshoeken zijn er drie verschillende moodboards gecreëerd die zich richten op de beleving van de inrichting van het LLGAE. In de inrichting van alternatief één 'Hippe Natuur' is er veel mogelijkheid tot individueel en/of gezamenlijk werk. Dit alternatief creëert veel transparantie met veel open en grote ruimtes. In alternatief twee 'Creatieve Lab' kan men zich meer uitleven in de productontwikkeling en fysieke creativiteit. In het laatste alternatief 'Open huis' komt meer een huiselijke en open sfeer naar voren waar zowel individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden, met als kenmerk minder ruimtes tussen de werk plekken zodat er sneller korte (onbewuste) interactie plaats kan vinden.

Het advies is een combinatie te maken van de drie opgestelde alternatieven. Deze combinatie leidt, met betrekking tot het thema/aspect beleving, tot het volgende advies voor de concrete vormgeving van de inrichting van het LLGAE:

Het LLGAE moet een representatieve, transparante, creatieve inrichting bieden met diverse werkplekken waar individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden. Door diverse ruimtes zal de kennisdeling en het hebben van een gezamenlijk doel gestimuleerd worden.

De beleving die ervaren moet worden in het LLGAE is inspiratie, creativiteit, innovatie en transparantie, waarin grenzen vervagen. Het gevoel dat hierbij moet worden opgewekt is energie, vrijheid en inspiratie.

Het LLGAE moet een creatieve, innovatieve en 'open huis' uitstraling hebben die de authenticiteit van het gebouw behoudt en recht doet aan haar visie en missie.

Door middel van verschillende soorten materialen, divers (2^e hands) verstelbaar meubilair, inspirerende, vrolijke en frisse kleuren zal het LLGAE een hippe inrichting creëren, waardoor geestelijke vrijheid van bewegingen (out of the box denken) op gang wordt gebracht.

Er moet een koffiebar/klein restaurant aanwezig zijn die de interactie tussen verschillende partijen op gang kan brengen. Uitstekende digitale bereikbaarheid, een printshop, opberg mogelijkheden en een zogenoemde Fabrication Laboratory zullen de behoeften van de gebruikers vervullen. Door details aan de muur te hangen, welke de gebruiker ook zelf in mag vullen, worden de ruimtes persoonlijk gemaakt. Er zal gewerkt worden in een lichte omgeving met veel daglicht en mogelijkheid om naar buiten te kijken. Duurzaamheid uit zich in de vorm van groene-energie en het gebruik van duurzame materialen. Voor een visueel beeld vindt men in hoofdstuk 4 Advies een moodboard van het voornoemde advies.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding.....	9
1.2 Doel en vraagstelling.....	10
1.3 Leeswijzer	10
1.4 Achtergrond informatie	11
2 Het onderzoek	16
2.1 Onderzoeksopzet	16
2.2 Onderzoeksresultaten.....	17
2.2.1 Abell-model.....	17
2.2.2 DESTEP-model	18
2.2.3 Kansen & bedreigingen	19
2.2.4 Analyse organisaties.....	20
2.2.5 Sterktes & zwaktes.....	24
2.2.6 SWOT-analyse & confrontatiematrix.....	25
2.3 Literatuuronderzoek	27
2.3.1 Beleving	27
2.3.2 Invloed van inrichting.....	29
2.4 Benchmark	31
2.5 Diepte interview.....	34
3 Conclusies	37
4 Advies	41
Bibliografie	45
Bijlages.....	49
Bijlage 1 Benchmark	51
Bijlage 2 Diepte interviews	61
Bijlage 3 Bestemmingsbepalingen voormalige Rijksluchtvaartschool	71

1 Inleiding

In deze inleiding komt allereerst de aanleiding en afbakening van het onderzoek aan bod. In paragraaf twee het doel en vraagstelling van het onderzoek en in paragraaf drie de leeswijzer van dit adviesrapport. In het laatste deel staat in het kort de achtergrond informatie van het Living Lab Groningen Airport Eelde (LLGAE) en de voormalige Rijksluchtvaartschool beschreven. In dit monumentale gebouw wil organisatie LLGAE zich vestigen en daarom worden ook de, bij een monumentaal gebouw horende, juridische randvoorwaarden weergegeven.

1.1 Aanleiding

Midden in de conglomeraat van Groningen en Assen ligt *Groningen Airport Eelde* (afgekort tot GAE), opgericht in 1931. GAE is voor Noord-Nederland een unieke locatie. Het vliegveld heeft sinds april 2013 een baanverlening gekregen waardoor grotere vliegtuigen nu ook op Eelde kunnen landen en opstijgen. Ook is door de baanverlening GAE aantrekkelijker geworden voor meer vliegtuigmaatschappen.

Als vervolg hierop, hebben de provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo in 2014 de “Ontwikkelvisie Groningen Airport Eelde” voor het gebied rondom het vliegveld vastgesteld (Henk Brink, 2014). Binnen deze visie komt naar voren wat de kansen kunnen zijn voor het vliegveld en in welke economische positie het vliegveld kan komen te staan.

Voor het economische perspectief van het gebied ziet men kansen om met een 'Living Lab' concept in te spelen op nationale en regionale kennisontwikkeling en innovatie. Lectors van de Hanzehogeschool die betrokken zijn bij het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool zijn naar aanleiding hiervan gevraagd om ook deel te mogen nemen in een zgn. Living Lab (LL) rond Groningen Airport Eelde. Er zijn namelijk een aantal projecten/opgaven waarbij thema's rondom de 'Ontwikkelvisie' (van provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo) gekoppeld kunnen worden aan GAE. Deze projecten/opgaven passen bij de 'Onderwijsvisie' van het Kenniscentrum NoorderRuimte en de Hanzehogeschool als geheel.

Het pand dat gebruikt gaat worden als Living Lab (gevestigd op het terrein van Groningen Airport Eelde) is een provinciaal monument. Het werd van oorsprong gebruikt als leslocatie voor de pilotenopleiding van de Rijksluchtvaartschool.

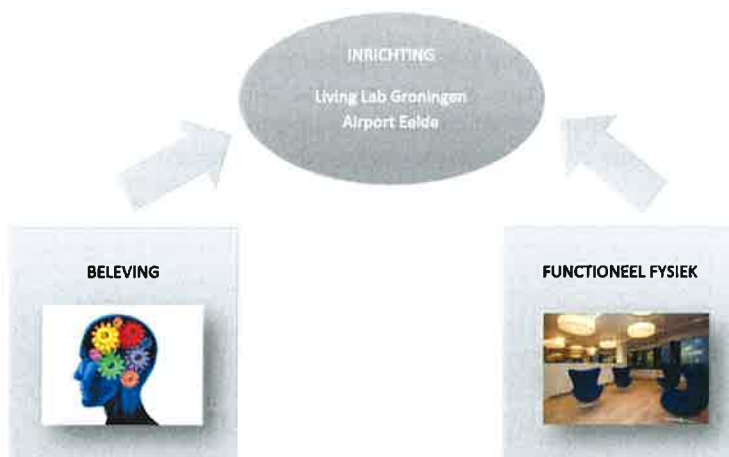
Voorgaande is de aanleiding tot het onderzoek, om zo snel mogelijk een zogeheten Living Lab te creëren, dat zo ingericht wordt dat er goed en professioneel gewerkt kan worden. Erg belangrijk hierbij is dat het een inspirerende omgeving is, leuk om in te werken, met veel levendigheid en reuring, inspirerend en innovatief. (Broeksma P. , 2015)

De missie van het Living Lab Groningen Airport Eelde luidt als volgt:

'Het gezamenlijk en gelijkwaardig, werken aan innovatieve oplossingen, experimenten en opgaven in de ruimtelijke en economische context van Groningen Airport Eelde, en hierdoor de opgestelde doelstellingen te behalen van de 5 O's gerealiseerd in de toekomstige Living Lab van GEA' (Broeksma P. , 2015).

De afbakening van het onderzoek splitst zich toe op twee thema's uitgewerkt in twee adviesrapporten. Medestudente Marleen Werkhoven richt zich op het thema 'functionele fysieke inrichting' van de huisvesting en levert hiervan een eigen adviesrapport op. In dit rapport ligt de focus op de 'beleving' van de inrichting van het LLGAE en levert hiervoor vervolgens een eigen adviesrapport op.

Een schematische weergave van de afbakening:

1.2 Doel en vraagstelling

De doelstelling van dit adviesrapport is een advies te verstrekken aan provincie Drenthe, gemeente Tynaarlo en de Hanzehogeschool, waarin staat hoe het toekomstige LLGAE het beste ingericht kan worden op het gebied van huisvesting binnen het thema/aspect 'beleving'.

Hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Op welke wijze kan de beleving van de inrichting van het Living Lab Groningen Airport Eelde, in het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool, een bijdrage leveren aan de wisselwerking van en onderling profijt opleveren voor partijen uit de 5 O's te weten onderzoek, onderwijs, overheid, ondernemers en omgeving om op die manier optimaal bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen van Living Lab Groningen Airport Eelde en de betrokken partijen?

De deelvragen voor de beantwoording van de hoofdvraag luiden:

1. *Wat is de huidige situatie van het Living Lab Groningen Airport Eelde ?*
2. *Wat is beleving?*
3. *Wat is de invloed van de inrichting op de interactie van mensen?*
4. *Wordt er in soortgelijke gebouwen gebruik gemaakt van het Living Lab concept? Zo ja, hoe zijn deze ingericht en wat voor beleving komt hier naar voren?*
5. *Wat voor soort 'Living Lab' concept sluit aan op de wensen en behoeftes op het gebied van beleving vanuit de 5 O's?*

1.3 Leeswijzer

Het adviesrapport is gestructureerd in vier hoofdstukken verdeeld.

In dit adviesrapport staat omschreven hoe het toekomstige LLGAE het beste vanuit de uitkomsten van het onderzoek ingericht kan worden op het gebied van huisvesting binnen het thema/aspect 'beleving'.

Aan de hand van beschrijvend, constructief en exploratief onderzoek zijn de deelvragen beantwoord. Binnen het theoretisch kader zijn verschillende modellen en theorieën toegepast. De hieruit behaalde resultaten zijn omschreven en er is vervolgens een advies uitgebracht.

Het rapport begint met achtergrond informatie over het LLGAE, de staat van de voormalige Rijksluchtvaartschool met de bijbehorende juridische bestemmingsbepalingen van dit gebouw.

In hoofdstuk twee komen de resultaten van het onderzoek aan bod. Dit hoofdstuk is opgedeeld in 4 delen.

In paragraaf één is door middel van een Abell-model, interne en externe analyse de huidige situatie van het LLGAE in kaart gebracht. Voor de interne analyse is het 7-S model van McKinsey gehanteerd en voor de externe analyse het DESTEP-model. Vanuit deze analyses is er een SWOT (strengths, weaknesses, opportunities en threats) opgesteld met een daarbij horende confrontatiematrix.

Paragraaf twee geeft de resultaten weer het literatuuronderzoek en in paragraaf drie komt de benchmark aan bod. In de laatste paragraaf vindt men de uitkomsten van de diepte interviews.

In hoofdstuk drie zijn de conclusies van het totale onderzoeken vermeld, waarbij de belangrijkste conclusies van de verschillende onderzoeksresultaten en deelvragen met elkaar worden verbonden.

De uiteindelijke beantwoording van de hoofdvraag staat weergegeven in hoofdstuk 4 Advies.

Er zijn in dit hoofdstuk drie alternatieve ontwerpen weergegeven. Deze ontwerpen laten visueel zien op wat voor manier het toekomstige LLGAE kan worden ingericht op het gebied van huisvesting binnen het thema/aspect 'beleving'.

Op basis van de conclusies uit hoofdstuk drie en deze drie ontwerpen is er eerder advies gegeven door middel van een moodboard met toelichting.

1.4 Achtergrond informatie

In deze paragraaf wordt een korte toelichting gegeven over wat de "Ontwikkelvisie Groninger Airport Eelde" van de provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo inhoudt voor het LLGAE.

Er staat beschreven wat de visie, missie en doelstelling is van het LLGAE. Als laatste staat beschreven wat de bouwkundige staat is van de voormalige Rijksluchtvaartschool, waarin het LLGAE zich wil vestigen, met de daarbij behorende juridische bestemmingsbepalingen.

Ontwikkelvisie Provincie Drenthe en gemeente Tynaarlo

"In april 2014 hebben de provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo de Ontwikkelvisie voor het gebied rondom de luchthaven vastgesteld. Als stip op de horizon wordt een aantrekkelijk economisch perspectief genoemd. Men wil het ontwikkelproces richten op de kansen die er nu in het gebied liggen en die zich in de toekomst mogelijk voordoen of uitgelokt kunnen worden.

Voor het economische perspectief van het gebied ziet men kansen om met een 'Living Lab' concept in te spelen op nationale en regionale kennisontwikkeling en innovatie. Daarmee zoeken zij aansluiting bij RIS3, Horizon 2020 en andere Europese programma's. Daarnaast hechten provincie en gemeente waarde aan de doorontwikkeling van Noord Nederland als bestemming. Het doel daarbij is reuring en dynamiek naar het gebied en de regio te brengen én bij te dragen aan de positieve beeldvorming van GAE " (Broeksma P. , 2015).

Visie Living Lab

"Een living lab is een plek waar de 5 O's samenkomen (onderzoek, onderwijs, overheid, ondernemers en omgeving). Het zal een plek zijn om te werken aan innovatieve projecten op en rondom het vliegveld. Het is belangrijk voor de Living Lab dat iedere partij z'n doelstellingen behaalt. Het living lab is een lerende gemeenschap, waarbij het leren expliciet aandacht krijgt. Het gaat hier om leren van alle deelnemers, zeker niet alleen de hogeschool-studenten. Leren, reflectie, evaluatie krijgt een expliciete en vanzelfsprekende plek". (Broeksma P. , 2015)

Het Living Lab moet passen bij de visies van de oprichtende partijen. Elke partij wil haar eigen geformuleerde doelstellingen behalen. De Hanzehogeschool heeft haar doelstelling opgesteld vanuit onderzoek en onderwijs. (Broeksma P. , 2015)

- **De volgende doelstellingen vanuit onderzoek zijn opgesteld:**
 - De context van GAE levert real-life cases op om onderzoek naar te doen
 - De context van GAE biedt de kans om innovatieve concepten te testen en experimenten uit te voeren
 - De context van GAE biedt een gemeenschappelijke noemer voor onderzoek en onderzoekslijnen van alle lectoraten van het Kenniscentrum NoorderRuimte
- **De volgende doelstellingen vanuit onderwijs zijn opgesteld:**
 - Het Living Lab biedt studenten en docenten de kans om onderwijs vorm te geven in de context van real-life opgaven
 - Het Living Lab biedt studenten en docenten de kans om professionele vorming te ontwikkelen door contact met opdrachtgevers, onderzoekers en (pre-)professionals van andere disciplines

Provincie Drenthe en Gemeente Tynaarlo zijn overheden en hebben gezamenlijk de Ontwikkelvisie GAE vastgesteld.

- **De volgende doelstellingen vanuit Provincie Drenthe en Gemeente Tynaarlo zijn opgesteld:**
 - Het Living Lab biedt de mogelijkheid om – via onderwijs, onderzoek en andere manieren – reuring te genereren in het gebied en bij te dragen aan positieve beeldvorming rond GAE.
 - Uitkomsten van het Living Lab, zijn onderzoeksresultaten, experimenten, of gedachtevorming kunnen geïmplementeerd worden en bijdragen aan de economische en ruimtelijke ontwikkeling van het gebied rond GAE.

Overige Participanten

Bedrijven en maatschappelijke organisaties mogen ook deelnemen aan het Living Lab concept. Voor deze organisaties kan het Living Lab een platform bieden om innovaties te testen of experimenten uit te voeren, welke op de iets langere termijn tot producten kunnen leiden die vermarkt kunnen worden. Voor maatschappelijke organisaties zal deelname aan LLGAE kunnen bijdragen aan de doelstellingen van de organisatie. (Broeksma P. , 2015)

Missie

De missie van het LLGAE heeft tot doel de visies van provincie Drenthe, gemeente Tynaarlo en de Hanzehogeschool te realiseren, op zo'n manier dat bedrijven en maatschappelijke organisaties zich daar eenvoudig bij kunnen aansluiten. De missie luidt als volgt:

“Het Living Lab Groningen Airport Eelde wil realiseren dat partners uit overheid, onderzoek, onderwijs, ondernemers en omgeving in gezamenlijkheid en gelijkwaardigheid, werken aan innovatieve oplossingen, experimenten en opgaven in de ruimtelijke en economische context van Groningen Airport Eelde, zodanig dat alle partijen bijdragen aan en profiteren van elkaar”. (Broeksma P. , 2015)

Stakeholders

Hierin is onderscheid gemaakt tussen interne en externe stakeholders;

- **Interne stakeholders:**
 - Hanzehogeschool
 - Provincie Drenthe
 - Gemeente Tynaarlo
 - Groningen Airport Eelde
- **Externe stakeholders:**
 - Ondernemers
 - Onderzoekers
 - Omgeving

Het voormalige Rijksluchtvaartschool

Het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool, waar het LL gevestigd wordt, is een Provinciaal monument. Het werd oorspronkelijk gebruikt als leslocatie voor de pilotenopleiding van de Rijksluchtvaartschool.

Het complex bestaat uit een hoofdgebouw met drie bijgebouwen die gegroepeerd rondom een centrale vijver zitten. Door de lange leegstand maken de panden een verpauperde indruk. De directe omgeving is overwoekerd door onkruid en wildgroei van struikgewas. Het betonnen casco verkeert nog in goede conditie, echter de verf is op diverse plaatsen afgebladderd en er is sprake van algengroei. Er is daarnaast ook de aanwezigheid van asbest geconstateerd in de objecten.

De afbeeldingen hieronder geven een beeld van de staat van de voormalige Rijksluchtvaartschool. (BOEi, 2013).

Bestemmingsbepalingen Rijksluchtvaartschool

De voormalige Rijksluchtvaartschool staat in een provinciale monumentenlijst van de provincie Drenthe en valt onder de categorie 'Gebouwde monumenten vanaf 1940 (Minimaal 40 jaar of ouder)'. Deze monumenten zijn 'onroerende zaken van algemeen belang voor de provincie Drenthe'. De bescherming van de voormalige Rijksluchtvaartschool staat vastgesteld in de Provinciale Monumentenverordening 2008. De monumenten worden beschermd maar dit betekent niet dat er in toekomst geen ontwikkelingen mogen plaatsvinden. Eventuele veranderingen zijn mogelijk mits het monument zijn waarden behoudt. Wil men wijzigingen aan het pand aanbrengen dan zal men eerst een omgevingsvergunning en monumentenvergunning dienen aan te vragen.

In bijlage drie vindt men de bestemmingsbepalingen met een plankaart van de voormalige Rijksluchtvaartschool. (Kirsten van der Borg, 2011) (DRENTHE, z.d).

De waarde van het monument wat in de in de categorie 'Gebouwde monumenten vanaf 1940 valt is beoordeeld door de provincie/ het Drents Plateau door middel van vijf selectiecriteria, namelijk:

- De cultuurhistorische waarde
- De architectuurhistorische waarde
- De stedenbouwkundig/ ensemble waarde
- De gaafheid van het object en zijn omgeving
- De zeldzaamheid in Drenthe

Deze criteria 's zijn als volgt in onderstaande omschrijving weergegeven:

"Voormalige Rijksluchtvaartschool, gelegen op het terrein van Groningen Airport Eelde aan de Burgemeester J.G. Legroweg 43 te Eelde in de gemeente Tynaarlo, gebouwd in de periode 1953-1957 door de architect P.J.J.M. Cuypers jr. in samenwerking met F.P. Glastra van Loon en kunstenaar Bart van der Leck, gelegen in een park naar ontwerp van landschapsarchitect Jan Vroom, is van belang voor de provincie Drenthe vanwege de:

- *Cultuurhistorische waarde als onderdeel van de geschiedenis van de Rijksluchtvaart in Drenthe en specifiek voor het Rijksluchtvaartonderwijs*
- *Architectuurhistorische waarde gelet op de esthetische kwaliteiten van het modern/functionele ontwerp van Cuypers, zoals de heldere constructie en opbouw uit bouwelementen; als ook de detaillering en het materiaalgebruik; echter met name vanwege de uiterst bijzondere synergie van architectuur en kunst, gelet op het kleurenschema van Bart van der Leck; van belang voor het oeuvre van Van der Leck als zijnde zijn laatste werk en voor het oeuvre van Pierre Cuypers en F.P. Glastra van Loon*
- *Stedenbouwkundige waarde zich uitend de bijzondere groepering en variatie van bouwvolumes, vanwege het tuinontwerp ter plaatse en gelet op de ruimtelijke relatie die de gebouwen met de omgeving aangaan*
- *Vanwege de structurele gaafheid van het complex*
- *Vanwege de uniciteit van dergelijke gebouwen waarin kunst en architectuur optimaal in elkaar samengaan"* (DRENTHE, z.d)

2 Het onderzoek

Dit hoofdstuk gaat in het eerste deel (paragraaf 2.1) over het onderzoeksopzet. In deze onderzoeksopzet staat beschreven welke methoden er zijn gebruikt en waarom.

In het tweede deel (paragraaf 2.2 t/m 2.5) staan de onderzoeksresultaten. Er zijn vier soorten onderzoeken gedaan, namelijk: onderzoek naar de huidige situatie, literatuuronderzoek, benchmarking en diepte interviews. De uitkomsten van deze onderzoeken zijn onderverdeeld in vier paragrafen. Vanuit deze uitkomsten kan er een antwoord geformuleerd worden op de hoofdvraag.

2.1 Onderzoeksopzet

Om antwoord te verkrijgen op de hoofdvraag is er kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Kwalitatief onderzoek is er gericht op het verkrijgen van informatie waarbij geen harde cijfers naar voren komen maar diepgaande informatie over een onderwerp. Het gaat er onder andere om wat er in een bepaalde doelgroep speelt en waarom dit zo is.

Kwalitatieve onderzoeksmethoden geven hier een antwoord op (Verhoeven, 2011).

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Op welke wijze kan de beleving van de inrichting van het Living Lab Groningen Airport Eelde, in het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool, een bijdrage leveren aan de wisselwerking van en onderling profijt opleveren voor partijen uit de 5 O's te weten onderzoek, onderwijs, overheid, ondernemers en omgeving om op die manier optimaal bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen van Living Lab Groningen Airport Eelde en de betrokken partijen?

De van de hoofdvraag afgeleide deelvragen zijn:

1. Wat is de huidige situatie met betrekking tot het Living Lab binnen Groningen Airport Eelde ?
2. Wat is beleving?
3. Wat is de invloed van de inrichting op de interactie van mensen?
4. Wordt er in soortgelijke gebouwen gebruik gemaakt van het Living Lab concept? Zo ja, hoe is dit ingericht en wat voor beleving komt hier naar voren?
5. Wat voor soort concept sluit aan op de wensen en behoeftes op het gebied van beleving vanuit de 5 O's?

Om beantwoording op de deelvragen te krijgen zijn de volgende kwalitatieve onderzoeksmethoden gebruikt:

- *Literatuuronderzoek*; voor een correcte beantwoording van bepaalde deelvragen die betrekking hebben op het LLGEA en het thema beleving. Dit wordt ook wel literatuurstudie genoemd.
- *Benchmark*; door middel van een benchmark inzicht krijgen in hoe vergelijkbare organisatie invulling geven aan het thema beleving, onderzoeken wat de mogelijkheden zijn en wat gelijksoortige living lab concepten op het moment doen in de markt
- *Half gestructureerde diepte interviews*; zo nauwkeurig mogelijk achterhalen wat er achter de 5 O's speelt op het gebied van beleving met betrekking tot het Living Lab. Het onderzoek gaat in zijn geheel om de ervaringen van de 5 O's namelijk overheid, onderwijs, ondernemer, omgeving en onderzoekers. Het gaat om hun achterliggende argumenten en motieven die van toepassing zijn voor de nieuwe situatie namelijk het Living Lab.

2.2 Onderzoeksresultaten

In het eerste deel (paragraaf 2.2.1 t/m 2.2.6) van de onderzoeksresultaten staat een omschrijving van de huidige situatie van het LLGEA. Er is een Abell-model gebruikt om in kaart te brengen wat binnen en buiten de scope ligt voor het LLGEA. Voor de interne analyse is het 7-S model van McKinsey gehanteerd en voor de externe analyse het DESTEP-model.

Vanuit deze analyses is er een SWOT (strengths, weaknesses, opportunities en threats) opgesteld met een daarbij horende confrontatiematrix. Hieruit zijn speerpunten omschreven die het LLGEA nader kan meenemen in haar ontwikkelingen.

In deel twee (paragraaf 2.3 t/m 2.3.2) staat het literatuuronderzoek waarmee een wetenschappelijke beantwoording gepoogd wordt te krijgen op de vraag wat nou precies beleving is en wat de invloed daarvan is van de inrichting op de interactie van mensen.

In het derde deel (paragraaf 2.4) staat de benchmark. Door middel van een benchmark is er inzicht verkregen in hoe vergelijkbare organisatie invulling geven aan het thema beleving. Er is onderzocht wat de mogelijkheden zijn en wat gelijksoortige concepten op het moment doen in de markt.

In deel vier (paragraaf 2.5) vindt men de resultaten van de half gestructureerde diepte interviews. Dit onderzoek is uitgevoerd om zo nauwkeurig mogelijk te achterhalen wat er achter de 5 O's speelt op het gebied van beleving en dit met betrekking tot de inrichting van het LLGEA.

2.2.1 Abell-model

Het Abell-model is gebruikt om in kaart te brengen wat binnen en buiten de scope ligt voor het LLGEA.

Door dit model te gebruiken is er een zodanig overzicht gecreëerd, dat het LLGEA weet waar zij nu op de kaart staat en waar zij naar toe zou kunnen gaan, ofwel wat ligt nu in de scope en wat ligt buiten de scope.

Tevens wordt aangegeven welke technologieën er ingezet zijn dan wel moeten worden, welke behoeften er zijn en op welke doelgroep zich dit specifiek kan richten (Mulders, 2010).

Het Abell-model van het LLGEA verwerkt in een tabel:

In de scope	Buiten de scope
Technologieën	Technologieën
• Living Lab • Werkplek • Project ruimtes • Experimenteren • ICT voorzieningen •	• 3D printer • Lounge • Vergaderzalen • Overnachten • Catering • Atelier & Expositieruimte
Behoeftes	Behoeftes
• Samenwerken • Creativiteit • Ruimte • Ontwikkelplaats • Broedplaats • Transferplaats • Professionaliteit • Inspiratie	• Bereikbaarheid • Theater/tentoonstellingen • Bibliotheek • Bezienswaardigheden • Duurzaam • ICT voorzieningen • Kantoorfaciliteiten • Dorpshuis
Afnemers	Afnemers
• Onderwijs • Overheid • Onderzoekers	• Omgeving • Ondernemers • Kunstenaars • Internationaal • Maatschappelijke organisaties

2.2.2 DESTEP-model

Om de externe algemene ontwikkelingen in kaart te brengen voor LLGEA is het DESTEP-model uitgevoerd.

Dit model geeft de omgevingsinvloeden weer van demografisch-, economisch-, sociaal maatschappelijk-, technisch-, ecologisch- en politieke factoren, waar het LLGEA rekening mee moet houden en op in kan spelen. Na uitvoering van deze analyse komt men er achter wat de kansen en bedreigingen zijn omtrent het LLGEA zodat er zo goed mogelijk gestreefd kan worden naar de strategische rol die zij heeft (die bij Ontwikkelvisie door de provincie Drenthe en de gemeente Tynaarlo is opgesteld) als broedplaats voor innovatie en kennisontwikkeling, met als doel onder andere reuring en positieve beeldvorming te creëren (Broeksma P. , 2015) (Gerbrand Rustenburg (red.), 2011).

Demografische factoren zijn;

- Groeiende regionale verschillen binnen Nederland en deze nemen toe de komende decennia. In de randstad en andere dichtbevolkte regio's concentreert zich de groei, krimp treedt vooral op in dunner bevolkte regio's binnen de periferie van Nederland. (Eck, 2013).
- De grote stad en randgemeenten groeien aan elkaar vast, er ontstaat een aaneengesloten bebouwd gebied. Veel randgemeenten zijn en worden opgeslokt door de stad; dichtbijgelegen groeikernen groeien in de toekomst ook aan de stad vast (Hajer, 2014);
- Enorme vergrijzing binnen dunner bevolkte regio's. Een oorzaak hiervan is dat het actieve en fysiek sterke bevolkingsdeel, kansrijke jongeren, wegtrekken uit buitenstedelijke regio's. Hierdoor ontstaat een nog verder oplopende vergrijzing (Hajer, 2014).

Economische factoren zijn;

- De economie veert weer op. Na twee jaren van krimp, groeit de economie in Nederland met 0,8 procent. Door een verbeterend economisch sentiment van consumenten en producenten, trekt de economie verder aan, tot 1,2% in 2015 en 1,5% in 2016;
- De arbeidsmarkt toont veerkracht. De arbeidsmarkt vertoont tekenen van herstel. De werkgelegenheid is niet meer verder gekrompen het afgelopen half jaar en de werkloosheid is gedaald (Bank, 2014);
- Overheidsbezuinigingen leiden tot minder overheidsbestedingen.

Sociaal maatschappelijk factoren zijn;

- Er wordt in 2015 op een meer genuanceerdere vorm gebruikt gemaakt van Social Media-, 'nuttig en praktisch' lijken de boventoon te voeren in plaats van alleen maar voor de "fun" (Lamb, 2015);
- Flexibiliteit van onderwijs. Dit is meer nodig dan ooit, veel leerlingen krijgen nu ook in toenemende mate les buiten de schoolmuren (en de traditionele lesmethoden) (Lamb, 2015);
- Leegstand van bedrijfsterreinen en kantoren. In delen van Nederland kampen bedrijfsterreinen en kantoren met leegstand. Deze leegstanden worden mede versterkt door de trend van het zogeheten "nieuwe werken" (Hajer, 2014).

Technologische factoren zijn;

- Groei van digitalisering. Instagram, Airbnb en Über domineren het digitale speelveld, de komende tien jaar zal men de opkomst van traditionele bedrijven als digitale giganten aanschouwen. Social, mobiel, analytics en de cloud stuwden deze veranderingen op de dag van vandaag nog steeds voort;
- Vervaging van de virtuele wereld en de 'echte' wereld. Door de ontwikkelingen Internet of Things, data in de cloud, 3D-printing en smart machines, blijkt de scheidslijn tussen de virtuele en 'echte' wereld te vervagen (Sterke, 2014);
- De opkomst en perfectionering van de persoonlijke beleving (Sterke, 2014).

Ecologische factoren zijn;

- De ontwikkeling van biomassa. Deze ontwikkeling is nodig om klimaatverandering te beperken (Duurzame ontwikkeling, 2015);
- Het gebruik van groene stroom. De vraag naar aardgas daalt, omdat de gasvoorraad van Nederlandse bodem opdraait, zal men vanaf 2025 meer aardgas moeten importeren (Duurzame ontwikkeling, 2015);
- Dat Nederland klimaatdoelen uit het oog verliezen (Schipper, 2015).

Politieke factoren zijn;

- Politieke verschuivingen. De verhoudingen tussen lokale, landelijke en Europese politiek veranderen. Gemeenten krijgen meer taken vanuit het Rijk die op lokaal niveau moeten worden uitgevoerd en vorm worden gegeven. Ook is er een verschuiven op het gebied van zeggenschap van nationaal naar Europees niveau (Spoelman, 2014);
- Regionale netwerken, er ontstaat steeds meer samenwerking tussen regio's (Spoelman, 2014);
- Hand op de knip, door minder inkomsten en hogere uitgaven. Om het begrotingstekort te beperken wordt er bezuinigd en hier zijn Rijksoverheid en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk voor (Spoelman, 2014).

Conclusie vanuit de DESTEP-analyse

Met de uitkomsten van de DESTEP-analyse is het volgende geconcludeerd voor het LLGEA:

- Doordat de grote stad en randgemeenten aan elkaar vast groeien ontstaan er aaneengesloten bebouwde gebieden. Het LLGAE kan hierdoor een groter aantrekkingskracht krijgen vanuit de stad Groningen;
- De Economie veert weer op. Hierdoor krijgt men weer een drive om projecten te gaan starten. De kans op meer succes voor het krijgen van investeringen stijgt;
- Een sterk toenemende vergrijzing binnen dunner bevolkte regio's, doordat kansrijke jongeren, wegtrekken uit buitenstedelijke regio's. Hierdoor kan de aantrekkingskracht van het LLGAE minder worden;
- De vraag naar duurzaamheid groeit, het Living Lab zal duurzaam kunnen zijn en dit kunnen uiten aan de buitenwereld om op de vraag van duurzaamheid in te spelen;
- Het gebruik van Social Media als Facebook; Twitter; WhatsApp; Instagram; Pinterest; LinkedIn; Google+ is meer in balans. In 2015 wordt er meer in genuanceerdere vorm gebruik gemaakt van Social Media, 'nuttig en praktisch' lijken de boventoon te voeren. Door middel van deze instrumenten creëert het LLGAE reuring;
- Flexibiliteit van onderwijs is meer nodig dan ooit. Door het Living Lab flexibel in te zetten kunnen ook scholen op verschillende niveaus gebruik maken van het LLGAE;
- Door de ontwikkelingen van Internet of Things, data in de cloud, 3D-printing en smart machines, blijkt de scheidslijn tussen de virtuele en 'echte' wereld te vervagen. Door deze technologieën te gaan gebruiken zal het LLGAE innovatief werken aan haar eigen ontwikkeling. Gebruikers kunnen hierdoor toekomstgericht en innovatief te werk gaan;
- De opkomst en perfectionering van de persoonlijke beleving. Weten wat de gebruiker wil en hier optimaal op in te spelen is iets waardoor het LLGAE hierdoor onder andere haar doelstellingen kan behalen en die van de 5 O's;
- Het gebruik van groene stroom ontwikkelt zich meer en meer. Het LLGAE kan hier op inspelen door volledig gebruik te maken van groene stroom;
- Regionale netwerken, meer samenwerken in regio's is uitermate belangrijk voor het LLGAE. Hierdoor wordt er reuring gecreëerd en zal het Living Lab door verschillende regio's gebruikt kunnen worden.

2.2.3 Kansen & bedreigingen

Het is van belang voor de ontwikkeling van het LLGEA om haar belangrijkste kansen en bedreigingen duidelijk in kaart te hebben gebracht. Zodat zoals al eerder vermeld is er zo goed mogelijk gestreefd kan worden naar de strategische rol die zij heeft als broedplaats voor innovatie en kennisontwikkeling, met als doel onder andere reuring en positieve beeldvorming te creëren (Broeksma P., 2015).

Vanuit het Abell-model:

De belangrijkste kans is het aantrekken van ondernemers en nieuwe afnemers vanuit de omgeving. Door meer betrokkenheid te krijgen van ondernemers (bijvoorbeeld kunstenaars) en maatschappelijke organisaties zorg men voor reuring. Het LLGAE zal hierdoor gaan bloeien en zich ontwikkelen tot een bezienswaardigheid voor de omgeving.

Vanuit het DESTEP-model:

De belangrijkste kansen die naar voren komen zijn de technologische en sociale ontwikkelingen. De technologische ontwikkelingen zorgen voor een innovatieve uitstraling en gebruik van het Living Lab.

De sociale ontwikkelingen creëren reuring waar het LLGAE op zoek naar is.

Belangrijke bedreigingen die hieruit naar voren komen zijn de demografische en politieke ontwikkelingen.

Er is een sterk toenemende vergrijzing binnen dunner bevolkte regio's, doordat kansrijke jongeren wegtrekken uit buitenstedelijke regio's. Hierdoor kan de aantrekkingskracht van het LLGAE minder worden.

De huidige politieke ontwikkelingen leiden tot minder inkomsten en hogere uitgaven.

Een bedreiging voor het LLGAE is een te grote afhankelijkheid van financiering door de overheid.

2.2.4 Analyse organisaties

Het 7-S model van McKinsey is gebruikt om de drie organisaties die zich op het moment bij het LLGEA hebben aangesloten te analyseren met de daarbij de prestaties die zij leveren en de kwaliteit hiervan. De missie van het LLGEA is onder andere in gezamenlijkheid en gelijkwaardigheid samen te werken. Het uitgangspunt is daarom ook te weten wat de shared values zijn en te meten in hoeverre het LLGEA 'gezamenlijk' als organisatie te werk kan gaan. De drie partijen vertegenwoordigen de sectoren overheid (Drenthe en Tynaarlo), onderzoek en onderwijs (Hanzehogeschool), op dit moment hebben deze drie organisaties zich aangesloten bij het Living Lab, daarom wordt het 7-S model op elk van deze drie organisaties toegepast (George W.A. Maas, 2006).

Provincie Drenthe:

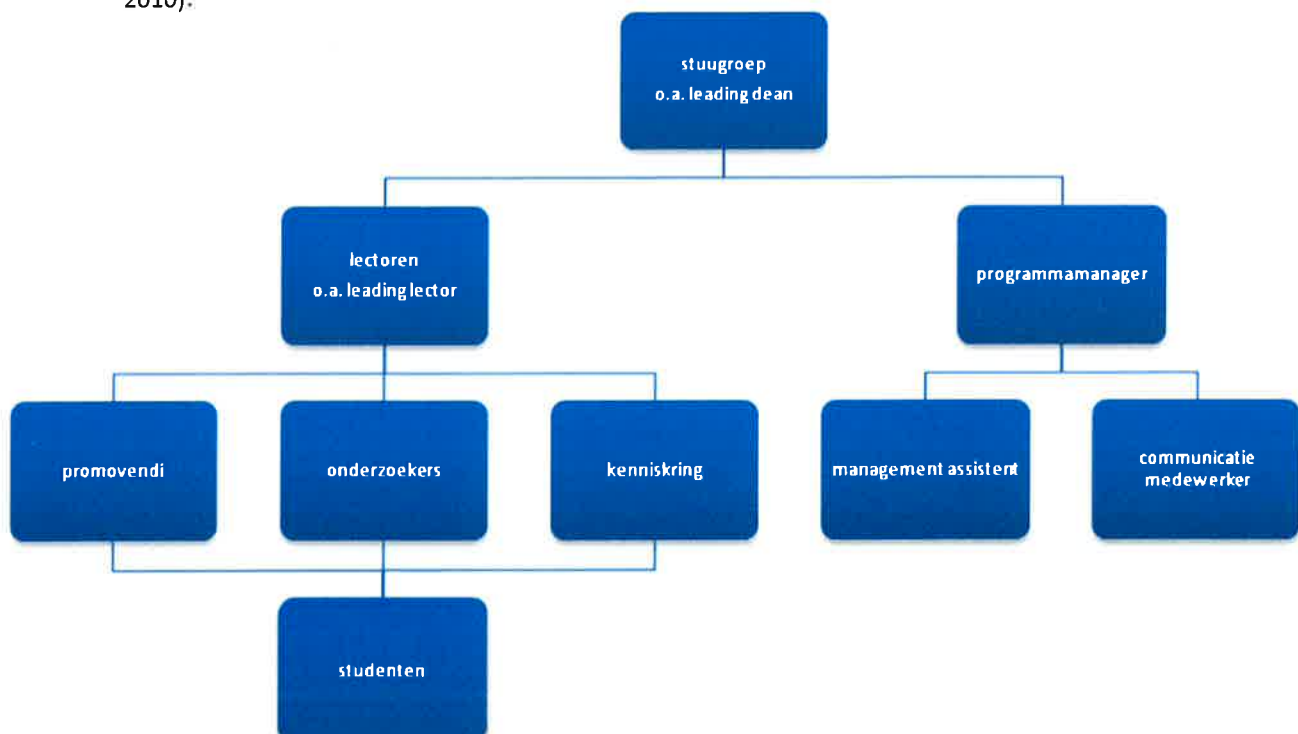
- **Shared values;** de shared values staan centraal binnen het 7s model. De shared values gaan over de bedrijfscultuur die er binnen de organisatie heerst:
 - Zorg dragen voor optimale inrichting van natuur- gebieden en het onderhoud van wegen en kanalen
 - Zorg dragen voor het geven van subsidies aan allerlei instellingen op het gebied van kunst en cultuur
 - Zich opstellen als een regisseur of regelaar (Over de provincie, 2014).
- **Systemen;** hierbij gaat het over de processen binnen de organisatie:
 - Het kennismanagement voor het delen van aanwezige kennis binnen de organisatie, borgen, delen en evalueren hiervan
 - Behaalde resultaten en persoonlijke ontwikkeling van medewerker staan centraal in de planning-, voortgang- en beoordelingsgesprekken
 - Het hebben van een mobiliteitspunt voor de mobiliteit van medewerkers
 - Traineeprogramma 'Drentalenten' voor afgestudeerden (Werken bij de provincie Drenthe, 2013).
- **Strategie;** gaat over de doelen en de strategie die Provincie Drenthe nastreeft:
 - De strategie van Provincie Drenthe is gericht op het optimaal inrichten en onderhouden van de Provincie. Door zich op te stellen als een regisseur of regelaar wil de Provincie haar doelstellingen behalen.
- **Structuur;** de structuur van de organisatie gaat over de vraag hoe de organisatie is ingericht:

- **Staff;** de staff heeft betrekking op het personeel:
 - De medewerkers van Provincie Drenthe dragen verantwoordelijkheid door een beroep te doen op zelfredzaamheid.
 - De kennis en kwaliteiten van de medewerkers worden op een dusdanige wijze ingezet waarbij de medewerker op de juiste en beste plek zit (Werken bij de provincie Drenthe, 2013).
- **Stijl;** het leiderschap van het management:
 - “vanuit kansen en ontwikkelingen, op een levensfase bewuste wijze, de brede en duurzame inzetbaarheid van medewerkers vergroten” (Werken bij de provincie Drenthe, 2013)
 - Er is ruimte voor creativiteit, netwerken en persoonlijke ontwikkeling
 - Leidinggevend nemen verantwoordelijkheid en zijn richtinggevend en coachend (Werken bij de provincie Drenthe, 2013).
- **Skills;** vaardigheden waardoor het bedrijf zich onderscheidt:
 - Provincie Drenthe is een gebiedsregisseur die gezamenlijk met haar partners de plannen uitwerkt. Eén die partners bij elkaar brengt om plannen te realiseren, ofwel een netwerkorganisatie (Werken bij de provincie Drenthe, 2013).

Hanzehogeschool Kenniscentrum NoorderRuimte:

- **Shared values;** de shared values staan centraal binnen het 7s model. De shared values gaan over de bedrijfscultuur die er binnen de organisatie heerst:
 - Ontwikkelt en deelt kennis over ruimtelijke vraagstukken in Noord-Nederland vanuit het perspectief people- planet -profit.
 - Lectoren, docenten en studenten doen samen met het werkveld multidisciplinair onderzoek op basis van vragen uit de praktijk.
 - Integraal denken en werken (NoorderRuimte, 2010).
- **Systemen;** gaat over de processen binnen de organisatie:
 - Intervises en persoonlijke begeleiding van studenten
 - Organiseren en geven van bijeenkomsten & lezingen voor studenten en betrokkenen.
- **Strategie;** gaat over de doelen en de strategie die Kenniscentrum NoorderRuimte nastreeft:
 - De strategie van het Kenniscentrum NoorderRuimte is gericht op verdere groei, zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin. Daarbij wordt vooral ingezet op verdere verdieping, niet op verbreding. De strategie van het Kenniscentrum wordt vormgegeven via drie lijnen, te weten:
 - 1. kennisontwikkeling in vier onderzoekslijnen
 - 2. verhogen meerwaarde voor de beroepspraktijk en maatschappij
 - 3. Verbeteren van de inbedding in het onderwijs, doordat het kenniscentrum kennis ontwikkelt vanuit een gezamenlijk kader en niet per discipline. (NoorderRuimte, 2010).
- **Structuur;** de structuur van de organisatie gaat over de vraag hoe de organisatie is ingericht: (NoorderRuimte, 2010):

- **Staff;** de staff heeft betrekking op het personeel:
 - NoorderRuimte streeft naar een hoogwaardige kwalitatieve werkomgeving
 - Naast een kwantitatieve ontwikkeling, wordt er ingezet op een kwalitatieve ontwikkeling van de medewerkers van het Kenniscentrum. Dit zorgt voor verbetering van onderzoek vaardigheden van onderzoekers en kenniskring leden. (NoorderRuimte, 2010).
- **Stijl;** het leiderschap van het management:
 - Het integraal werken en denken
 - Een onderzoekende houding bij studenten en docenten is aanwezig
 - Men richt zich op de vraagarticulatie in het proces van gebiedsontwikkeling.
 - NoorderRuimte ontwikkelt kennis vanuit een gezamenlijk kader en niet per discipline. (NoorderRuimte, 2010).
- **Skills;** vaardigheden waardoor het bedrijf zich onderscheidt:
 - NoorderRuimte richt zich in het onderwijs op het eerder betrekken van studenten bij onderzoek. Ze bieden ruimte voor eigen ontwikkeling en samenwerking met lectoren, onderzoekers, docenten en het werkveld. De ontwikkeling voor de student is vooral gericht op persoonlijke begeleiding binnen de leer-werkomgeving van de student. (NoorderRuimte, 2010).

Gemeente Tynaarlo

- **Shared values;** de shared values staan centraal binnen het 7s model. De shared values gaan over de bedrijfscultuur die er binnen de organisatie heerst:
 - Klant- en resultaatgericht zijn en mensgericht zijn
 - Met een frisse blik naar zaken kijken
 - Zorg dragen voor optimalisatie van het woongenot in de Gemeente Tynaarlo.
- **Systemen;** gaat over de processen binnen de organisatie. Communicatiestromen etc.:
 - Het aanbieden van een opleiding binnen de opleidingsfaciliteiten en het bieden van een loopbaanbeleid waardoor groei en ontwikkeling van de gemeente gestimuleerd wordt (Vacatures, z.d.).
- **Strategie;** gaat over de doelen en de strategie die Gemeente Tynaarlo nastreeft:
 - De strategie van de Gemeente Tynaarlo is er op gericht met behulp van ondernemers en initiatiefnemers het creëren van:
 - Een aantrekkelijk en duurzaam woon-, verblijf-, en ondernemersklimaat.
 - Met als uitkomst hieruit een stimulans te vinden voor de werkgelegenheid en bedrijfsontwikkeling binnen de regio
 - Het optimaliseren van het woongenot in de Gemeente Tynaarlo (Kadernota economie: Tynaarlo verbindt, z.d.).
- **Structuur;** de structuur van de organisatie gaat over de vraag hoe de organisatie is ingericht:
 - "Gemeente Tynaarlo wordt door een tweekoppige directie aangestuurd. Deze bestaat uit de directeur-gemeentesecretaris Johannes van Nieukerken en onderdirecteur Jan Westen. Tien teams vallen hier rechtstreeks onder:
 - Team Sociaal beleid
 - Team Gebiedsontwikkeling en vastgoed
 - Team WMO en Jeugdhulp
 - Team Klantencontactcentrum en Beheer Basisregistratie
 - Team Belastingen
 - Team Leefomgeving
 - Team Advies en ondersteuning
 - Team Hrm, communicatie en ict
 - Team Gemeentewerken
 - Team Fysiek" (tynaarlo, z.d.).
- **Staff;** de staff heeft betrekking op het personeel:
 - Men werkt met gemotiveerde medewerkers die initiatief tonen en resultaat gericht zijn. Het wordt gewaardeerd als men met een andere (verfrissende) blik naar zaken kijkt (stages, z.d.).
- **Stijl;** het leiderschap van het management:
 - Klant- en resultaatgericht zijn en bedrijfsmatig, mensgericht te werk gaan.
- **Skills;** vaardigheden waardoor het bedrijf zich onderscheidt:
 - Door middel van verbinden, facilitair ondersteunend en dienstverlenend zijn. Waar nodig is het verstrekken van subsidies en toetsen van ondernemersplannen op het gebied van de toepassing van regels. Dit doet de gemeente op een transparante en heldere wijze (Kadernota economie: Tynaarlo verbindt, z.d.).

2.2.5 Sterktes & zwaktes

Het is belangrijk voor de ontwikkeling van het LLGEA om haar belangrijkste sterktes en zwaktes in kaart te hebben gebracht, zodat er wederom zo goed mogelijk gestreefd kan worden naar de strategische rol die zij heeft als broedplaats voor innovatie en kennisontwikkeling, met als doel onder andere reuring en positieve beeldvorming te creëren (Broeksma P. , 2015).

Vanuit de achtergrond informatie (in paragraaf 1.4), de interne analyses en het Abell-model zijn er sterke en zwakke punten te ontdekken van het LLGEA in het verlengde van de analyses van de drie deelnemende organisaties. De verschillende sterktes en zwaktes zijn geclusterd en de belangrijkste staan hieronder beschreven.

Sterktes;

- De bedrijfscultuur die heerst binnen de drie organisaties is gericht op het delen van kennis, de kennis en kwaliteiten van de medewerkers worden zo ingezet dat de medewerker op de beste plek zit. Innovatief denken wordt gewaardeerd. De visie van het LLGAE is onder andere gericht op een lerende houding, value for money, en samenwerking. De shared values van de drie organisaties sluiten hierbij aan;
- Binnen de drie organisaties komt naar voren dat er geïnvesteerd wordt in de ontwikkeling en groei van de mens binnen de organisaties en daar buiten. De drie organisaties willen iets toevoegen aan de maatschappij waar het LLGAE zijn voordeel mee kan doen;
- Het management van de drie organisaties is mede gericht op ontwikkeling. Er wordt mensgericht gewerkt en men vindt een innovatief en inspirerend ingericht gebouw belangrijk. Binnen het LLGAE draait het voornamelijk om ontwikkeling en innovatie. De drie organisaties sluiten met deze waarden goed aan bij het LLGAE;
- Het LLGAE heeft een duidelijke visie, missie en een strategisch plan met helder gestelde doelstellingen.

Zwaktes;

- De communicatie stromen binnen de drie organisaties zijn lang, hierdoor kan er een probleem ontstaan binnen het beleid van de LLGAE. De betrokkenen staan hierdoor tevens verder van elkaar af waardoor synergie minder aanwezig kan zijn;
- Op dit moment ligt optimale bereikbaarheid van het LLGAE nog buiten de scope;
- Op het moment is het pand in zeer slechte staat en ligt duurzaamheid nog buiten de scope;
- Het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool, waarin het LLGAE gevestigd wordt, is een monument. Doordat het een monument is kan het problemen opleveren met het verbouwen van het pand tot een Living Lab. Er moet rekening gehouden worden met bijbehorende juridische regels en bestemmingsbepalingen wat kan leiden tot beperking van de ruimten;
- In de bouwtechnische opname is asbest geconstateerd en tevens is het gebouw in het algemeen niet in optimale staat, er zal dan ook veel in geïnvesteerd moeten worden wat kan leiden tot financiële belemmeringen.

2.2.6 SWOT-analyse & confrontatiematrix

De belangrijkste kansen, bedreigingen, sterktes en zwaktes van het LLGEA zijn in een confrontatiematrix opgesteld om er achter te komen wat de speerpunten zijn voor het LLGEA. Deze speerpunten zijn van belang zodat zij zich meer toekomst gericht kan ontwikkelen (Gerbrand Rustenburg (red.), 2011).

Om de confrontatiematrix op te stellen zijn de belangrijkste kansen, bedreigingen, sterktes en zwaktes beknopt verwerkt in onderstaande tabel:

Sterktes: 1. Het LLGEA heeft een duidelijke visie, missie en een strategisch plan met helder gestelde doelstellingen 2. De bedrijfscultuur die heerst binnen de drie organisaties zijn gericht op het delen van kennis. 3. Het leiderschap van het management binnen de drie organisaties staat open voor ontwikkeling en groei	Zwaktes: 1. Bereikbaarheid is niet optimaal 2. De Rijksluchtvaartschool is een provinciaal monument en verkeert in een slechte staat 3. Lange communicatie stromen binnen de drie organisaties (besluitvaardigheidproces)
Kansen: 1. Technologische en sociale ontwikkelingen 2. Aantrekken van nieuwe afnemers 3. De opkomst en perfectionering van de persoonlijke beleving	Bedreigingen: 1. Demografische ontwikkelingen. Weg trekken van kansrijke hoger opgeleiden uit vergrijzende gebieden naar de grote steden 2. Verschillende belangen van stakeholders 3. Politieke ontwikkelingen; minder inkomsten en hogere uitgaven, waardoor LLGEA risico heeft op vermindering van besteding

De confrontatiematrix:

	Kansen	K1: Technologische en sociale ontwikkelingen	K2: Aantrekken van nieuwe afnemers	Bedreigingen	B1: Demografische ontwikkelingen; weg trekken van hoger opgeleiden	B2: Verschillende belangen van stakeholders	Totaal
Sterkten							
S1: Duidelijke visie, missie en strategisch plan		2	2		1	2	7
S2: Ontwikkeling en groei		2	2		1	2	7
Zwakten							
Z1: Hoge investeringen in het gebouw/monumentaal gebouw		0	-2		0	-1	-3
Z2: Lange besluitvormingsprocessen van deelnemers		1	0		0	-2	-1
Totaal		5	2		2	1	10

Toelichting van de confrontatiematrix;

- Het LLGAE heeft als sterkte dat het een duidelijke visie, missie en een strategisch plan heeft. Dit heeft een positieve invloed op de kansen. De kansen (technologische en sociale ontwikkelingen) kunnen met beide handen worden aangegrepen. De bedreigingen hebben invloed op de sterktes namelijk verminderende ontwikkeling en groei.
- Op de bedreiging van de verschillende belangen van stakeholders kan goed worden ingespeeld door de sterkte van de ontwikkeling en groei.
- De zwakte van het LLGAE zijn de lange besluitvormingsprocessen. Wanneer hier niks aan gedaan wordt is de kans aanwezig dat bedreiging van verschillende belangen van stakeholders toenemen, er moeten ten slotte keuzes worden gemaakt voor a.o. het in stand houden van de sterkte namelijk de duidelijke visie, missie en een strategisch plan van het LLGAE.
- De toenemende vergrijzing binnen dunner bevolkte buitenstedelijke regio's leidt ertoe dat kansrijke jongeren wegtrekken uit buitenstedelijke regio's maar zal door de sterktes van het LLGAE verminderd kunnen worden.
- De andere zwakte is dat het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool een monument is en hoge investeringskosten met zich mee zal brengen. Hierdoor kan de verbouwing fysiek en financieel een belemmering opleveren.

Conclusies vanuit de confrontatiematrix gekoppeld aan beleving → Speerpunten voor het Living Lab;

- De duidelijke visie, missie en een strategisch plan is een sterkte. Op het gebied van beleving kan het LLGAE zich hierin onderscheiden, immers hierdoor kun je kracht uitstralen en je opstellen als een sterk bedrijf met een positieve identiteit;
- De bedrijven die op dit moment betrokken zijn hechten waarde aan ontwikkeling en groei. Ze willen iets bijdragen aan de maatschappij. Door een juiste mix kan dit er mede voor zorgen dat dit zich blijvend voortzet;
- Lange communicatie stromen binnen de drie organisaties (besluitvaardigheidsproces) zorgen voor vertragingen binnen de processen van het Living Lab. Wanneer dit zo blijft kan het LLGAE zich minder snel door ontwikkelen;
- Eelde is een regio met toenemende vergrijzing en met wegtrekkende hoger opgeleiden, ofwel het LLGAE moet dermate aantrekkelijk (trendy) zijn dat men zich graag hier wil vestigen;
- De voormalige Rijksluchtvaartschool is een provinciaal monument en verkeerd in een slechte staat.

2.3 Literatuuronderzoek

Door middel van literatuuronderzoek is er onderzocht wat precies beleving is en wat de invloed is van de inrichting op de interactie van mensen. Dit hoofdstuk is opgedeeld in twee paragrafen.

In de eerste paragraaf gaat het over beleving. De doelstelling van dit adviesrapport is een advies te geven op hoe het toekomstige LLGAE het beste ingericht kan worden op het gebied van huisvesting binnen het thema/aspect beleving. Om duidelijk beleving te definiëren binnen dit afstudeeronderzoek is de literatuur van Joren van Dijk is gebruikt. Joren van Dijk is omgevingspsycholoog en helpt organisaties slim gebruik te maken van gebouwen om zo meer uit de gebruiker te halen op het gebied van het leveren van prestaties.

De missie van het LLGAE:

“Het Living Lab Groningen Airport Eelde wil realiseren dat partners uit overheid, onderzoek, onderwijs, ondernemers en omgeving in gezamenlijkheid en gelijkwaardigheid, werken aan innovatieve oplossingen, experimenten en opgaven in de ruimtelijke en economische context van Groningen Airport Eelde, zodanig dat alle partijen bijdragen aan en profiteren van elkaar” (Broeksma P. , 2015)

Joren van Dijk zijn bevindingen sluiten uitstekend aan op de missie van LLGAE en de hoofdvraag van dit onderzoek omdat hij met een innovatieve en frisse blik gespecialiseerd is binnen het thema/aspect beleving. Tevens is er vanuit deze literatuur over beleving een koppeling gemaakt met de uitkomsten van de diepte interviews. De verdere uitkomsten van de diepte interviews zijn in hoofdstuk 2.5 terug te vinden.

In de tweede paragraaf gaat het over de invloed van een inrichting. Om duidelijkheid te krijgen wat de invloed van de inrichting is op de interactie van mensen is het boek ‘Een organisatie van vlees en steen’ van Mark Mobach, ‘The art of Working’ van Erik Veldhoen en Center for People and Buildings (CfPB) gebruikt. CfPB verzamelt, ontwikkelt en ontsluit kennis over huisvestingsvraagstukken. Gebouwen beïnvloeden de gezondheid, gedraging en innerlijke gevoel van de mens. Door er goed over na te denken hoe een gebouw qua inrichting er uit moet zien kan men hierop inspelen en interactie tussen mensen bevorderen.

2.3.1 Beleving

Er zijn drie manieren waarop het begrip ‘beleving’ gebruikt kan worden (DIJK, Wat is beleving?, 2013).

Beleving wordt gezien als de ervaring van een persoon. Het is een mix van een bepaalde waarneming, gevoel, gedachte en gedraging van een persoon. Het draait hierbij om de ervaring wat per persoon kan verschillen.

‘Optimale beleving’ is een term wat men steeds vaker ziet, het gaat over de ‘optimale staat’.

Dit doet men bijvoorbeeld door gastvrijheid of een ‘wauw’ effect uit te stralen en te creëren. Door middel van de juiste aankleding en de juiste gepaste manier van communiceren met klanten, wordt er een bepaalde sfeer gevormd, een bepaalde beleving.

De ‘optimale beleving’ wordt ook wel gecombineerd met ‘totaalbeleving’. Dit is het totaal aan ervaringen van een beleving. Met dit als uitgangspunt moet de ‘totaalbeleving’ er voor zorgen dat de ervaring bijvoorbeeld spetterend was. De laatste manier waarop het begrip ‘beleving’ gedefinieerd kan worden gaat niet over optimaal of goed, maar deze ‘beleving’ is er altijd. Het is iets dynamisch en een ‘beleving als ervaring’ van een persoon. Het kan dan ook per situatie en tijd verschillen, het draait hier dus niet om het totaalbeeld.

Dus ‘optimale beleving’ kan men definiëren als het willen bereiken van een positieve ervaring echter ‘beleving als ervaring’ kan weer vele kanten op. Het is daarom belangrijk om hier onderscheid in te maken, men wil soms iets uitstralen wat niet altijd voor de ‘optimale beleving’ geldt.

Een voorbeeld; wanneer het licht aan gaat bij het bereiken van de sluitingstijd in een club, ervaar je als bezoeker door het plotseling aangaan van de verlichting een ‘beleving als ervaring’.

De club gaat echter sluiten en het aan gaan van de verlichting heeft slechts als doel de bezoekers te verzoeken de club te verlaten.

Bij ‘beleving als ervaring’ gaat het dus om een specifiek moment, terwijl bij ‘totaalbeleving’ het om het geheel aan gebeurtenissen gaat.

Deze drie termen hebben gemeen dat het gaat om de ervaring van de persoon zelf (DIJK, Wat is beleving?, 2013).

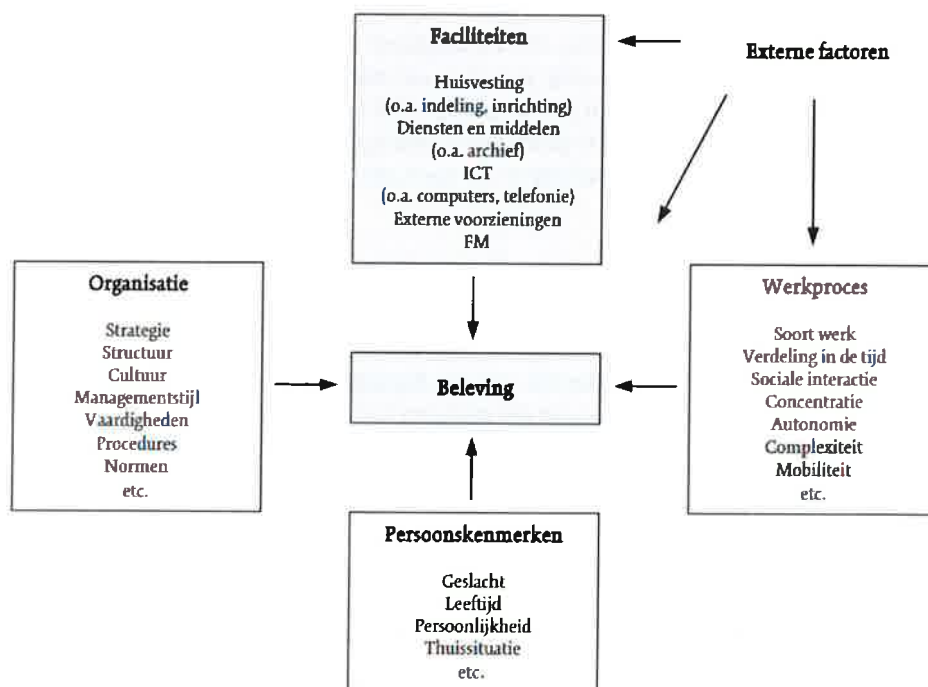
Waarom beleving eigenlijk zo belangrijk is als volgt; men ontwerpt een omgeving voor de gebruiker. Zo'n ontwerp van een gebouw heeft voornamelijk als doel door op een bepaalde manier het doel van de gebruiker te bereiken. Een voorbeeld hiervan is dat het doel van een kantoor is om er in te kunnen (samen)werken, een ziekenhuis om mensen te genezen en een woning om je er in thuis te voelen. Men streeft er dus naar om de gebruiker zo goed mogelijk te faciliteren.

Door goed te kijken naar de gebruikers komt men erachter hoe je het beste hun doel kunt laten bereiken. Deze doelen worden vaak beïnvloed door een bepaalde waarneming, gevoel, gedachte en gedraging van een persoon. Beleving is in deze context dus belangrijk om de gebruiker te ondersteunen hun doelen te bereiken (DIJK, Waarom is beleving belangrijk?, 2013).

De fysieke omgeving beïnvloedt dus de mens. Door een bepaalde waarneming, gevoel, gedachte en gedraging van een persoon kan men bijvoorbeeld ergens goed werken wat mede komt doordat de beleving als optimaal kan worden ervaren.

Wanneer de belichting slecht is en er is veel lawaai dan kan dit leiden tot afleiding met als gevolg niet geconcentreerd kunnen werken. Dit één van de redenen waarom 'beleving' belangrijk is. Het niet geconcentreerd kunnen werken wordt beïnvloed door hoe de omgeving jouw 'beleving' beïnvloedt. Het gaat om de 'beleving' van de menselijke kant van de ruimte, gebouwen en interieur en om welke doelen mensen daarmee willen bereiken (DIJK, Waarom is beleving belangrijk?, 2013).

Hieronder staat een overzicht welke invloeden de verschillende factoren op het gebied van de werkomgeving hebben, en daarnaast van invloed zijn op de beleving:

Bron afbeelding: (ir. L. Volker, 2005)

Definiëring beleving vanuit de interviews

Een vraag die gesteld is tijdens het diepte interview was; hoe zou u beleving definiëren? Belangrijk binnen dit adviesrapport is te weten wat de 5 O's onder beleving verstaan. Wat sterkt opviel vanuit de antwoorden van de interviews was dat iedere stakeholder beleving anders interpreteert. Over het algemeen ging het wel vooral over een sfeer die er hangt, een bepaalde energie die een ruimtelijke omgeving met mensen afgeeft.

Voor de één bestond beleving alleen maar uit de mensen om zich heen en voor de ander had de fysieke en ruimtelijke omgeving daadwerkelijk invloed op zijn of haar beleving. De uitkomsten hebben gemeen dat het gaat om de ervaring van de persoon zelf.

2.3.2 Invloed van inrichting

Een omgeving kan opgedeeld worden aan de hand van drie definities; ruimtelijk, fysiek en gebouwde omgeving.

‘De ruimtelijke omgeving is de context waarbinnen mensen in en om een organisatie functioneren. De fysieke omgeving bestaat uit alle tastbare fysieke entiteiten in en om organisaties. De gebouwde omgeving is datgene wat in het algemeen onder architectuur wordt verstaan en wat daar aard- en nagelvast aan is bevestigd’ (Mobach, 2009).

De gebouwde omgeving kan men hierdoor zien als een verzameling van een fysieke omgeving en hieruit kan men dat weer zien als een ruimtelijke omgeving. Ruimtelijke omgeving zegt het meeste over de mens in en om een organisatie en de gebouwde omgeving bijna niet.

De fysieke omgeving zit tussen de gebouwde en ruimtelijke omgeving in. Hierin vindt men de fysieke elementen terug van een ruimte.

Een gebouw kan een enorme aantrekkingskracht hebben op de mens. Door middel van kleur, soorten materialen of een vormgeving, kan het iets speciaals uitstralen. Iets wat opvalt en waar men graag naar binnen wil lopen. De ruimtelijke omgeving beïnvloedt de mens hoe zij zich voelen, zich gedragen en zelfs hoe er gepresteerd wordt. Een doordachte inrichting kan ervoor zorgen dat ontmoetingen tussen mensen gestimuleerd wordt, met als gevolg dat de interactie en kennisdeling stijgt.

Contingenties beïnvloedt het menselijk contact. Dit zijn over het algemeen neutrale en objectieve waarnemingen zoals; de onderlinge afstand tussen personen, hoe druk het ergens is, wat voor inrichting het heeft en de privacy waarin mensen zich bewegen. Contactintermediaren zijn eigenschappen die ervoor zorgen dat men relaties met elkaar aangaat. Contactintermediaren zijn bepaalde eigenschappen die in de omgeving zitten en hiervoor zorgen. De fysieke eigenschappen van een organisatie, vormen de sociale interacties en waar dit plaats vindt. Soms beperken en bepalen deze eigenschappen waar de sociale interactie zich in voort beweegt. Wanneer je mensen dicht bij elkaar zet zal er meer met elkaar gecommuniceerd worden dan wanneer men individueel aan het werk is. Dit leidt binnen organisaties tot kennisdeling en heeft een positief effect op samenwerken. De onderlinge afstand tussen mensen en indeling van het gebouw bepalen de bundeling tussen mensen en afdelingen (Mobach, 2009).

Als men wederom kijkt naar contingenties en intermediaren beïnvloeden deze ook het verloop van gemoedstoestanden van de mens. Met gemoed wordt bedoeld het innerlijke van de mens. Hier vindt men het gevoel of iemand tevreden, angstig, gefrustreerd, hoopvol of hartstochtelijk is. Binnen een organisatie is de gemoedstoestand van mensen een waarneembaar mentaal welzijn. De inrichting van werkplekken, het uitzicht, de geur en het licht beïnvloeden de tevredenheid van een gebruiker. Op deze manier kan men de tevredenheid beïnvloeden (Mobach, 2009).

Om een gebruiker op het gebied van zijn werkomgeving tevreden te stellen en interactie te creëren moet men dus zorgen voor een goede inrichting van zijn werkomgeving. Dit kan men dus bevorderen door gebruik te maken van bepaalde kleuren, soorten materiaal, bepaalde vormgeving, licht soort/daglicht, planten en kunst. Ook wanneer de gebruiker zelf invloed heeft op de omgeving zoals het plaatsen van persoonlijke spullen kan hierbij helpen. De invloed van de inrichting op de interactie van mensen heeft te maken met veel verschillende factoren. Het ligt o.a. aan het soort organisatie, inrichting gebouw, organisatiestructuur, organisatiecultuur en de samenstelling van teams. Om de interactie te beïnvloeden kan men zorgen voor van centrale ontmoeting plek, overleg plekken met verschillende vormgeving en bepaald meubilair. Een koffiecorner waar iedereen koffie kan halen, goed kan zitten of kan staan bij tafels, zorgt tevens voor interactie tussen mensen (CfPB, z.d.).

Samenwerken, wat gezien wordt als een interactie, zorgt voor tijd besparing en is goed te gebruiken voor beperkte fysieke- en cognitieve capaciteit. Cognitieve capaciteit zorgt voor aanvulling op elkaar en de fysieke capaciteit zorgt ervoor dat een proces efficiënter verloopt. Samenwerken wordt gezien als gezamenlijk te werk gaan maar effectief samenwerken bestaat ook uit individuele activiteiten in combinatie met groepswerk. Samenwerking kan men opsplitsen in het individueel werken, bewustzijn van de individuen om je heen, een korte interactie en een lange interactie dat gezien wordt als een actieve samenwerking.

Met ‘bewustzijn van de individuen om je heen’ bedoelt men dat er geluisterd wordt naar de ander. Het is een bewust en onbewust iets. Wanneer men onbewust ergens naar luistert en er informatie valt waar men in geïnteresseerd is wordt het luisteren bewust. Wanneer men individuen bij elkaar zet of zij elkaar kunnen zien en horen wordt dit proces gestimuleerd. Wat leidt tot meer interactie tussen individuen.

Als men gaat kijken naar de korte interactie, wat meestal maximaal een minuutje duurt, zijn deze gesprekken vaak functioneel en sociaal gericht. De communicatie gaat dan o.a. over het wisselen van informatie of het begroeten van een collega. Het verschil bij lange interactie is dat het vaak meer een gezamenlijk doel heeft. Deze actieve samenwerking bestaat uit twee of meer individuen waarin zij samenwerken voor een paar uur of enkele minuten. Bij deze soorten interactie is het belangrijk dat de inrichting voor onvoorspelbare en plaatsgebonden ontmoetingen ingericht is.

Interactie kan men beïnvloeden door bepaalde factoren. Twee factoren hiervan zijn de ruimtelijke en fysieke omgeving. Men kan letten op de volgende aspecten op het gebied van technisch en esthetisch; (Fien Thoolen, 2015)

• Technisch/esthetisch aspect:	• Heeft invloed op:	• Door middel van:
Verlichting	De toon en lengte van communicatie	Voldoende verlichting
Thuisgevoel	Het evenwicht tussen orde en variatie	Voldoende variatie van o.a. kunst, er mag geen kakofonie aan kleuren en vormen aanwezig zijn
Kleur	De gemoedstoestand en creativiteit	Juist kleurgebruik per soort omgeving en gebruik hiervan
Akoestiek	Het niveau van lawaai en privacy	Juist technieken te gebruiken per soort omgeving en gebruik hiervan
Sfeer	Het innerlijke gevoel van verbondenheid en identiteit	Personalisatie; thuisgevoel

Een voorbeeld; wanneer er een ruimte aanwezig is, zoals een koffiehoeke, creëert men een plek waar veel interactie plaats kan vinden. De tabel hieronder geeft weer wat de invloed hiervan is:

• Ontmoetingsplek:	• Heeft invloed op:	• Door middel van:
- Creëert een goede sfeer	- De ontmoeting van nieuwe individuen	- Een op maat gemaakte koffiehoeke
- Zorgt voor flexibel gebruik	- De aantrekkelijkheid om meerdere activiteiten te kunnen doen(koffie drinken, lezen, overleggen) stimuleert individuen om vanuit verschillende redenen interactie met elkaar aan te gaan	- Draadloos internet - Nieuwspapers - Goede koffie - Comfortabele zit en staan plekken - Semi transparante wanden - Wachtplekken: ontstaan van spontane gesprekken - Personalisatie; thuisgevoel

2.4 Benchmark

Er is onderzoek gedaan naar hoe soortgelijke concepten/gebouwen zijn ingericht op het gebied van huisvesting met betrekking tot het thema/aspect 'beleving'. Hiervoor is een benchmark uitgevoerd waardoor men verschillende concepten met elkaar kan vergelijken, ondervinden hoe hier met beleving wordt omgegaan en wat de beleving in deze verschillende gebouwen is (Gerbrand Rustenburg (red.), 2011).

In totaal zijn er vijf bedrijven benaderd en is geobserveerd hoe zij met beleving omgaan. De uitkomsten van de benchmark geven weer hoe het LLGEA ingericht zou kunnen worden op het gebied van beleving en waar rekening mee gehouden moet worden.

In de tabel hieronder staan verschillende aspecten van de huisvesting van de bedrijven beschreven (zie bijlage één voor afbeeldingen van de huisvesting van onderstaande organisaties) :

Soortgelijke conceptuele bedrijven met betrekking tot LLGEA:	Veel verschillende soorten kleuren vs. Weinig verschillende kleuren	Veel licht vs. weinig licht	Samenwerken vs. individualisatie	Veel verschillende soorten ruimtes vs. weinig verschillende ruimtes	Open sfeer vs. gesloten sfeer	Goede akoestiek vs. Slechte akoestiek	Veel Interactie mogelijkheid vs. weinig interactie mogelijkheid	Aangename geur vs. onaangename geur	Veel faciliteiten vs. weinig faciliteiten	Geordend vs. rommelig	Overall: Inspirerende omgeving vs. neutrale omgeving
Seats2meet	++	++	+	++	+	++	++	++	++	++	++
Indietopia	-	+	++	-	++	--	++	+/-	+	--	+
Kenniscentrum NoorderRuimte	+	++	++	+	++	-/+	++	++	+	+	+
Dizian	++	++	++	+	++	+	++	++	++	+	++
Pudding Fabriek	++	++	+	++	+	-/+	++	+	+	-/+	+
Gemiddeld:	1,2 +	1,8 +	1,8 +	1 +	1,8 +	0,4 +	2 +	1,4 +	1,4 +	0,6 +	1,4 +

Legenda:

- ++ zeer veel/zeer goed
- + veel/goed
- +/- neutraal
- weinig/slecht
- zeer weinig/zeer slecht

Seats2meet

Seats2meet 050 is gevestigd aan Eemsgolaan 9 in Groningen. Het is een organisatie die een platform aanbiedt voor onafhankelijke professionals en zakelijke nomaden om hun creatieve krachten te ontketen.

Seat2meet biedt zes *meeting spaces* aan die geschikt zijn voor bijeenkomsten en workshops. Er zijn ruimtes waar één op één gesprekken gehouden kunnen worden en tevens zijn er verschillende inspirerende ruimtes ter beschikking. Wat opvalt in dit pand is dat er veel verschillende soorten meubilair aanwezig zijn die gecombineerd zijn met opvallende kleuren en soorten belichting. De sfeer is erg ontspannen en open. Er wordt zuinig omgegaan met energie wat zich onder andere uit in automatische verlichting die werkt met sensoren waardoor er niet onnodig energie wordt gebruikt. De huisvesting is zeer geordend en schoon. Er worden verschillende faciliteiten aangeboden zoals; kluisjes, een kleine kantine, koffie/lunch bar en men kan een fiets huren.

Het bedrijf biedt een volledig huisvesting voor verschillende doeleinden en is transparant ingericht waardoor er veel interactie kan plaatsvinden (seats2meet, 2015).

Indietopia

Indietopia is gevestigd aan De Grote Markt 30 in Groningen. Het bedrijf is een zelfbenoemd 'Indie Game Developers Paradise'. Er werken tientallen *game developers* in een creatieve omgeving samen aan entertainment games en aan serious games. Het is een oud antikraak pand waardoor de huur laag is.

Het bedrijf heeft het pand zelf opgeknapt en wit geschilderd om lichtheid te creëren. Gezamenlijk met de game-developers is het pand omgetoverd tot een inspirerende en *open minded* omgeving.

Er wordt binnen dit bedrijf hard en gezamenlijk gewerkt aan nieuwe innovatieve ideeën op het gebied van games. Er is een beleving van openheid en er is een ontspannen sfeer. Het pand is redelijk slordig maar wel praktisch ingericht met planten en over het algemeen veel verschillend 2^e hands meubilair. Het bijzondere aan de inrichting is dat er verwacht wordt dat men zelf het 'werk' meubilair aanschaft. Er wordt gewerkt met richtlijnen en niet perse met strenge regels. Er zijn veel jonge mensen aanwezig waaronder verschillende specialisten die de startende game ontwikkelaars op weg helpen. Wat aangegeven werd is dat men graag een betere koffiehoeke, brainstorm ruimte en een beter klimaat systeem zou willen hebben. Omdat het bedrijf enorm aan het groeien is zijn er al plannen om te verhuizen naar een andere locatie die ruimere en betere voorzieningen kan bieden. Het pand biedt een inspirerende, lichte en open sfeer waardoor de gebruiker vrij is in zijn doen en laten. De interactie tussen de gebruikers is erg aanwezig doordat men dicht op elkaar aan het werk is. Hierdoor kan men dus gemakkelijker elkaars kennis delen (indietopia, 2015).

Kenniscentrum NoorderRuimte

Kenniscentrum NoorderRuimte is gevestigd aan de Zernikeplein 11 in Groningen. Deze organisatie bestaat uit lectoren, onderzoekers, docenten, studenten en professionals uit het werkveld die samenwerken aan onderzoeken. De onderzoeken gaan voornamelijk over de actuele ruimtelijke vraagstukken uit de praktijk. De opleidingen voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek, Vastgoed & Makelaardij, Human Technology en Facility Management zijn vertegenwoordigd in het Kenniscentrum.

Sinds kort is de organisatie naar een nieuwe ruimte in het huidige gebouw verhuist. Deze ruimte bestaat voornamelijk uit een open ruimte waar transparantie wanden zijn geplaatst. Door deze transparante wanden oogt de ruimte ruim en open.

Men kan ook in stilte werken door gebruik te maken van de stilte ruimtes die tevens met transparante wanden zijn afgesloten. Er zijn grote lange tafels aanwezig waar meerdere mensen tegelijk kunnen werken. Door het kleurrijke en diverse meubilair is het een inspirerende omgeving. Doordat het pand grote ramen heeft is er een breed uitzicht op de tuin van de Hanzehogeschool Groningen. De huisvesting is schoon en netjes (onderzoek/kenniscentra/kenniscentrum-noorderruimte, 2015).

Dizian

Dizian is gevestigd aan de Helperpark 27 in Groningen. Dizian is een reclame bureau dat bedrijven helpt hun merk groot te laten worden. Dit realiseren ze doormiddel van onderscheidende communicatie, symboliek en gedrag. Dizian is een bedrijf dat zeer innovatief en creatief te werk gaat. Dizian ontwikkelt voor bedrijven een sterke identiteit en positioneren deze in hun markt. Het is een opvallend bedrijf, de shared values zijn; passie, geloof en lef en dit willen ze graag delen. Woorden/teksten die goed bij Dizian passen zijn onder andere informeel zijn, ambitieus en een lach op je gezicht hebben.

Het pand is zeer kleurrijk waardoor het een inspirerende omgeving is voor gebruiker. Een bijzonder "iets" is dat er midden in de ruimte een boomhut is gemaakt waar de gebruikers kunnen brainstormen en ontwerpen. Hierdoor wordt de creativiteit geprikkeld en gestimuleerd. Ook is er in het pand een nagemaakte après-ski bar aanwezig waar presentaties en vergadering kunnen plaats vinden. De huisvesting is een beetje rommelig maar wel schoon. Het is een bedrijf dat veel met elkaar samenwerkt en er is veel interactie aanwezig tussen de medewerkers, dit word gestimuleerd door open werkplekken (dizian, 2015).

De Pudding fabriek

De Pudding fabriek is gevestigd aan de Viaductstraat 3-4 in Groningen. Deze organisatie organiseert sinds 2006 veel evenementen. Ze bieden ruimtes/locaties aan voor vergadering, symposium, festivals en van huwelijksfeest tot bedrijfsuitjes.

Het zijn inspirerende ruimtes/locaties waarmee men tegen betaling gebruik van kan maken. Hun thuisbasis is de multifunctionele voormalige fabriekshal naast Groningen centraal station.

Het is een oud gebouw wat men goed kan zien aan zowel de buiten- als de binnenkant. Er zijn verschillende soorten kleine organisaties die zich in het pand hebben gevestigd. De organisaties die er zitten zijn vooral creatieve bedrijven waaronder een marketingbureau. De organisaties werken ieder op zich maar men kan zo bij elkaar naar binnen lopen om een praatje te maken. Het pand geeft de indruk dat er 'gewerkt' wordt op een spelende en creatieve manier en dit uit zich in bijvoorbeeld de netheid. Met netheid wordt bedoeld dat het er niet echt schoon is waardoor de gebruiker zich minder in hoeft te houden in zijn doen en laten. De pudding fabriek is in zeker zin bewust bezig met duurzaamheid doordat er gebruik wordt gemaakt van 2^e hands meubilair.

Het creëert hierdoor een uitnodigend gevoel en zorgt voor een open sfeer. De rommelige indeling van het pand en de 'vieze' vloer, het inspirerende meubilair en de kleuren in het pand, wekken creativiteit op.

De inrichting is zo ingericht dat er veel mogelijk is om met verschillende doeleinde gebruik te maken van het gebouw en er veel interactie mogelijk is (depudding, 2015).

2.5 Diepte interview

Om er achter te komen wat voor concept het beste aansluit op de wensen en behoeften vanuit de 5 O's op het gebied van beleving zijn diepte-interviews gehouden. Door middel van diepte-interviews is de kans groot dat er nauwkeurig achterhaald wordt wat er achter de geïnterviewde persoon 'speelt'. Het onderzoek is hierdoor valide, men meet tenslotte wat men wil meten. Er is specifiek voor gezorgd dat de interne validiteit (de mate waarin de conclusies van het onderzoek correct zijn voor de onderzoeksgroep) aansluit op de verwachtingen. Doordat er een half gestructureerd interview gehouden is (half open vragen zijn gesteld) kan men het onderzoek zien als meer betrouwbaar dan wanneer er een open interview is gehouden (Verhoeven, 2011).

Globaal zijn tijdens de diepte-interviews bepaalde vragen gesteld die een houvast gaven tijdens de interviews.

In bijlage twee staat een tabel waar de antwoorden van de interviews met de 5O's in zijn verwerkt met 5 samengevatte interviews van de 5O's.

In totaal zijn er tien verschillende (toekomstige) gebruikers vanuit de 5 O's (ondernemers, onderzoekers, onderwijs, overheid en omgeving) benaderd en geïnterviewd. Hieronder een korte beschrijving van de proefpersonen.

Er zijn drie ondernemers geïnterviewd namelijk Leen van Wijngaarde. Hij is een kunstenaar en werkt voornamelijk in de praktijk in een innovatieve driehoek van kunst, wetenschap en techniek. In deze hoedanigheid is hij ambassadeur geworden van creatieve industrie in Tynaarlo. Zo is hij betrokken geraakt bij de Rijksluchtvaartschool en bij het LLGAE. De tweede ondernemer is Jacob van Ringen, hij heeft een architectenbureau en vindt het LLGAE een interessant initiatief. Hij wil zijn architectenbureau gaan vestigen in het LLGAE. De laatste ondernemer is Remco de Vries, hij werkt bij CEDEL BV (Peter Kamphuis zat ook bij het interview hij is een Technical Engineer bij CEDEL BV). Zijn achtergrond is elektrotechniek en zonne-energie waar hij al 32 jaar werkzaam in is. Ook hij zou zich willen vestigen in het LLGAE om nog beter zijn werk uit te kunnen voeren.

Er zijn drie onderzoekers geïnterviewd. De eerste is Maarten van der Leek en hij is 5^e jaar bouwkunde student.

Hij studeert af in de studierichting planologie en dat doet hij bij het LLGAE. De tweede kandidaat is Tessa Sinnema en zij is 4^e jaar Facility Management studente. Zij studeert op het moment af bij Kenniscentrum NoorderRuimte.

Haar relatie met LLGAE is op dit moment nog niet echt aanwezig maar ze gaat ervanuit dat het voor studenten een goede plek is c.q. moet zijn om te netwerken en op zoek te gaan naar goede plannen en ideeën. De laatste geïnterviewde onderzoeker is Philip Broeksma. Hij is kwartiermaker/coördinator/projectleider van LLGAE.

Vanuit het onderwijs is Bate Boschma geïnterviewd. Hij is docent-onderzoeker bij het Kenniscentrum NoorderRuimte. Zijn betrokkenheid bij het LLGAE is ontstaan door de studie die hij doet.

Geïnterviewde vanuit de overheid is Rolf Meerbach. Hij werkt bij de provincie Drenthe en is betrokken geweest bij de totstandkoming van de ontwikkelvisie. Eén van zijn projecten op dit moment is het ontwikkelen van het Living Lab.

De andere geïnterviewde vanuit de overheid is Paul Kamps. Hij is bij de gemeente Tynaarlo beleidsadviseur en gebiedsregisseur voor de luchthavenomgeving van Groningen airport Eelde. Hij is spin in het web namens de gemeente Tynaarlo.

Uit de omgeving zijn Jelle de Jong en Ellen Vrancken geïnterviewd. Zij wonen in Paterswolde. Jelle de Jong is een accountant. Het LLGAE ziet hij als een samenkomst van ondernemers die te maken hebben met Airport Eelde.

Ellen Vrancken haar relatie met het LLGAE is als bewoner van de omgeving.

Per O is er een conclusies gemaakt die uiteindelijk geclusterd is in een tabel. Vanuit de samenvattende tabel is onderstaande slotconclusie gemaakt (deze tabel staat weergegeven in bijlage twee Diepte interviews):

Beleving wordt gedefinieerd als het gevoel dat men heeft in een bepaalde ruimte met de mensen die zich daarin bevinden. Beleving is belangrijk met betrekking tot een werkplek omdat het van invloed is op de prestaties, inspiratie en gemoedstand van de gebruiker. De optimale beleving van de huisvesting in het LLGAE is een representatieve, transparante, creatieve inrichting met diverse werkplekken waar individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden en men zich hierin vrij kan bewegen. Er moet een grote centrale ruimte zijn waar veel interactie plaats kan vinden tussen de verschillende partijen, zodat er zo mogelijk een informele sfeer ontstaat. Er is specifiek aangegeven dat er behoefte is aan de volgende ruimtes:

- Project- en brainstormruimtes
- Workshop- en presentatieruimtes
- Stilte- en vergaderruimtes
- Magazijn- en opslagruimtes

Er moet een beleving worden ervaren van inspiratie, creativiteit, innovatie en transparantie, met een dynamische en open werkstructuur, waarin grenzen vervagen.

Het gevoel dat naar boven kan worden gehaald in het LLGAE is inspiratie, energie opwekkend en vrijheid om de dingen te kunnen doen die men wil doen. Tevens moet het gevoel van kennisdeling en een gezamenlijk doel hebben aanwezig zijn.

Het LLGAE moet een uitstraling hebben van een aparte identiteit, 'open huis' dat de authenticiteit van het gebouw behoudt. Het moet werkend-leren uitstralen dat recht doet aan de visie en missie van het LLGAE.

Men ziet graag verschillende soorten kleuren terug die inspirerend, vrolijk en fris zijn. Wel moeten de kleuren aangepast zijn aan de soort ruimte. Het mag een hippe inrichting hebben met onder anderen nadenkstoelen die mooi ontworpen zijn en/of felle kleuren hebben. Dit soort meubilair, in combinatie met details aan de muur die de ruimte persoonlijker maken, creëert een inspirerende omgeving.

Licht is een belangrijk aspect en er wordt graag gewerkt in een lichte omgeving met veel daglicht met een mooi uitzicht. Waar ook rekening mee moeten worden gehouden is een goede gepaste akoestiek, zodat er onder anderen privé gesprekken kunnen worden gevoerd.

Duurzaamheid is belangrijk voor de toekomstige gebruikers. Ten eerste omdat dit inspiratie opwekt en een vraagstuk is voor het LLGAE en ten tweede omdat het LLGAE een gemeenschapsfunctie dan wel een ondernemingsfunctie heeft, waardoor duurzaam zijn een must is. Het mag terug komen in zowel groene-energie als in duurzame/hergebruikte materialen. Zo werd er aangegeven dat er gebruik kan worden gemaakt van 2^e hands spullen en er gestreefd mag worden naar energieneutraal zijn. Dit kan door middel van onder andere zonne-energie als het maar wel logisch verwerkt is in het gebouw.

De volgende activiteiten denkt men o.a. uit te voeren in het LLGAE:

- Experimenteren(productontwikkeling)
- Administratie-, papier- en computerwerk
- Overleggen en vergaderen
- Presentaties en lezingen organiseren
- Workshops en cursussen organiseren
- Brainstorm en concentratiewerk
- Werkconferentie en excursies

In het algemeen denkt men vooral samen te werken met ondernemers, onderwijs, onderzoekers en overheid. Omgeving ligt buiten de scope. Als laatste is er specifiek behoefte aan een:

- Restaurant/koffiebar
- Opbergruimtes (kluisjes)
- Goede digitale bereikbaarheid
- Een scherm met beamer
- Verstelbare bureaus en stoelen
- Printshop

3 Conclusies

Dit hoofdstuk gaat in op de slotconclusies vanuit de uitgevoerde kwalitatieve onderzoeken. Hieronder staat in het kort welke kwalitatieve onderzoeken er zijn uitgevoerd.

- *Onderzoek naar de huidige situatie van het LLGAE.*
- *Literatuuronderzoek naar beleving en de invloed van de inrichting op de interactie van mensen.*
- *Benchmark om uit te zoeken hoe soortgelijke Living Lab concepten/gebouwen ingericht zijn op het gebied van huisvesting met betrekking tot beleving.*
- *Diepte interviews om er achter te komen wat voor 'Living Lab' concept het beste aansluit op de wensen en behoeften vanuit de 5 O's op het gebied van beleving.*

De resultaten vanuit de hierboven voorgenoemde onderzoeken zijn samengevoegd tot een slotconclusie.

De hoofdvraag van het onderzoek luidde:

Op welke wijze kan de beleving van de inrichting van het Living Lab Groningen Airport Eelde, in het voormalige gebouw van de Rijksluchtvaartschool, een bijdrage leveren aan de wisselwerking van en onderling profijt opleveren voor partijen uit de 5 O's te weten onderzoek, onderwijs, overheid, ondernemers en omgeving om op die manier optimaal bij te dragen aan het behalen van de doelstellingen van Living Lab Groningen Airport Eelde en de betrokken partijen?

Vanuit de onderzoeken naar de huidige situatie blijkt dat er een duidelijke visie, missie en een strategisch plan aanwezig is voor het LLGAE. Op het gebied van beleving kan het LLGAE zich hierdoor onderscheiden, immers hierdoor kun je kracht uitstralen en je opstellen als een sterk bedrijf met een positieve identiteit. De bedrijven die er op dit moment betrokken bij zijn hechten waarde aan ontwikkeling en groei. Wat opvalt is dat de lange communicatie stromen binnen de drie organisaties voor vertragingen zorgen binnen de (besluitvaardigheid(s))processen van het LLGAE. De betrokkenen staan hierdoor tevens verder van elkaar af waardoor synergie minder aanwezig kan zijn. Eelde is een regio met toenemende vergrijzing en met wegtrekkende hoger opgeleiden, dus het LLGAE moet dermate aantrekkelijk (trendy) zijn dat men zich graag hier wil vestigen. De voormalige Rijksluchtvaartschool waar het LLGAE zich wil vestigen is een provinciaal monument wat verbouwbeperkingen met zich meeneemt. Daarnaast verkeert het in slechte staat wat kan leiden tot financiële belemmeringen door hoge renovatiekosten.

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat beleving gezien kan worden als de ervaring van een persoon. Het is een mix van een bepaalde waarneming, gevoel, gedachte en gedraging van een persoon. Geconcludeerd kan worden dat beleving per situatie en tijd kan verschillen. Ook staat vast dat door persoonlijke kenmerken, bepaalde werkprocessen, het soort organisatie en aanwezige faciliteiten een beleving gecreëerd en beïnvloed wordt. Het is voor ontwerpers dan ook belangrijk om te snappen hoe mensen dingen ervaren. Als men deze kennis heeft, kan het gebouw zo ontworpen en ingericht worden dat het beter aansluit op de beleving van de gebruiker. Hiermee vergroot men tenslotte de kans dat er daadwerkelijk een bijdrage geleverd wordt aan het bereiken van de doelen van de gebruiker.

Daarnaast kwam ook uit het literatuuronderzoek naar voren dat de invloed van de inrichting op de interactie van mensen te maken heeft met veel verschillende soorten factoren. Het ligt onder andere aan het soort organisatie, de inrichting van het gebouw, de organisatiestructuur, de organisatiecultuur en de samenstelling van teams. Het is duidelijk geworden dat wanneer er gezorgd wordt voor een centrale ontmoetingsplek, overleg plekken met verschillende vormgeving en bepaalde soorten meubilair interactie beïnvloed kan worden. Tevens wordt interactie ook gestimuleerd wanneer men de inrichting van kantoorruimtes, ontspanning, lunch en dergelijke samenvoegt/dicht bij elkaar zet.

Het is opvallend dat de ruimtelijke omgeving de mens beïnvloedt aangaande hoe zij zich voelen, zich gedragen en hoe er gepresteerd wordt. Een doordachte inrichting zorgt er dus voor dat ontmoetingen tussen mensen gestimuleerd worden. Men kan dus stellen dat door een bepaalde inrichting de interactie en kennisdeling stijgt.

Vanuit de benchmark kan geconcludeerd worden dat een Living Lab in een brede zin kan worden toegepast. Uit onderzoek naar ervaringen van Living Labs in verschillende organisaties wordt geconcludeerd dat het vooral in ruimtes gaat om de beleving en geestelijke vrijheid van bewegingen (out of the box denken). Een beleving waarbij faciliteiten voldoende aanwezig zijn om de gedachten en ideeën op papier te zetten of zelfs te experimenteren. Alle panden uit de benchmark hebben een beleving van inspiratie en creativiteit. Wat over het algemeen opviel was dat er veel mogelijkheid is tot interactie en in de meeste panden wordt gewerkt in ruimtes met verschillende soorten kleuren, veel licht en divers meubilair. De sfeer, die men ook vanuit de diepte interviews als beleving ervaart, is een open sfeer waarin veel mogelijk is. Tevens staat vast dat de interne inrichting over het algemeen laat zien dat er gewerkt mag worden zoals men zelf wil.

Vanuit de diepte interviews blijkt, net zoals er in het literatuuronderzoek naar voren kwam, dat beleving wordt gedefinieerd als het gevoel dat men heeft in een bepaalde ruimte met de mensen die zich daarin bevinden. Beleving is van invloed op de prestaties, inspiratie en gemoedstoestand van de gebruiker. Het is duidelijk geworden dat de optimale beleving van de inrichting van het LLGAE een representatieve, transparante, creatieve inrichting moet zijn met diverse werkplekken waar individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden en men zich hierin vooral vrij kan bewegen.

Tevens blijkt dat de gewenste beleving een ervaring moet bieden van inspiratie, creativiteit, innovatie en transparantie, met een dynamische en open werkstructuur, waarin grenzen vervagen. Het LLGAE moet een gevoel van inspiratie, energie en vrijheid opwekken. Het gevoel willen ervaren van kennisdeling en het hebben van een gezamenlijk doel kwam sterk naar voren vanuit interviews.

Het LLGAE moet een aparte identiteit hebben, een 'open huis' uitstralen die de authenticiteit van het gebouw behoudt. Het moet werkend-leren uitstralen dat recht doet aan de visie en missie van het LLGAE.

Men ziet graag verschillende soorten kleuren terug die inspirerend, vrolijk en fris zijn. Het mag een hippe inrichting hebben met diverse kleuren en meubilair, in combinatie met details aan de muur die de ruimte persoonlijker maken, waardoor een inspirerende omgeving wordt gecreëerd.

Concluderend kan er gesteld worden dat er graag gewerkt wordt in een lichte omgeving met veel daglicht en een mooi uitzicht. Er moet een goede gepaste akoestiek aanwezig zijn, zodat er o.a. privé gesprekken kunnen worden gevoerd. Wat opviel is dat duurzaamheid een belangrijk aspect is voor toekomstige gebruikers. Duurzaamheid zorgt voor een innovatieve uitstraling en het werkt inspirerend. Tevens heeft het LLGAE een gemeenschapsfunctie dan wel een ondernemingsfunctie waardoor duurzaam zijn een must is. Het mag terug komen in zowel groene-energie als in duurzame materialen en hergebruik van meubilair.

4 Advies

In dit laatste hoofdstuk wordt er een advies uitgebracht welke voortkomt uit de onderzoeksresultaten. Vanuit deze resultaten zijn drie alternatieve moodboards ontworpen waaruit één uiteindelijke adviserende moodboard is gecreëerd. Op de volgende drie pagina's zijn de alternatieven weergegeven. Hieronder staat een korte toelichting per alternatief.

Er is in de inrichting van alternatief één 'Hippe Natuur' veel mogelijkheid voor individueel en/of gezamenlijk werken. Dit alternatief creëert veel transparantie met veel open en grote ruimtes.

In alternatief twee 'Creative Lab' kan men zich meer uitleven in de productontwikkeling en fysieke creativiteit en in het laatste alternatief 'Open huis' komt meer een huiselijke en open sfeer naar voren waar zowel individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden, met als kenmerk minder ruimtes tussen de werkplekken zodat er sneller korte (onbewuste) interactie plaats kan vinden.

Deze moodboards hebben gezamenlijk als kenmerk dat ze inspiratie en vrijheid geven aan de gebruikers en ver van een 'standaard' kantoor af staan.

Een 'harde' eis van de opdrachtgever die naar voren kwam in de aanleiding van dit adviesrapport luidde:

'Er moet een zogeheten Living Lab gecreëerd worden, die zo ingericht wordt dat er goed en professioneel gewerkt kan worden. Erg belangrijk hierbij is dat het een **inspirerende** omgeving is, **leuk om in te werken**, met veel **levendigheid** en **reuring, inspirerend en innovatief**'.

Hippe Natuur

RUIMTE
OVERLEGELAND
INDIVIDUELE WERKPLEK
BRAINSTORMEN
ROOD
LEZINGEN
SPEELS
FLEXWERKPLEK
NATUURLIJK
GROEN
VRIJHEID
PROJECTEN
TRANSPARANTIE
HOUT
PRESENTATIES
LUNCHBAR
GRAFISCHE KAARTEN
GROTE LAMPEN
CENTRALE RUIMTE

Creative Lab

LANGETAELS
GRENZENVERVAGEN
BLAUW
METAAL
GEZAMENLIJK
KIND
INNOVATIE
FABRICATION LABORATORY
WIT FYSIEKE CREATIVITEIT
EXPERIMENTEREN
OPSLAGRUIMTES
SCHILDERIJEN
OPENRUIMTES
ONTWIKKELING
TWEEDEHANDS MEUBILAIR
HOOGHANGENDE TIJLAMPEN
GRUIS
INSPIRATIE
HOOUT
LICHT

Open huis

Op basis van de conclusies uit hoofdstuk drie en de drie eerder weergegeven moodboards wordt het volgende advies gegeven:

De drie moodboards geven precies weer wat er in zijn geheel terug moet komen.

Korte terug koppeling van de voorheen opstelde alternatieven: er is in de inrichting van alternatief één 'Hippe Natuur' veel mogelijkheden tot individueel en/of gezamenlijk werken. Dit alternatief creëert veel transparantie met veel open en grote ruimtes. In alternatief twee 'Creatieve Lab' kan men zich meer uitleven in de productontwikkeling en fysieke creativiteit en in het laatste alternatief 'Open huis' komt meer een huiselijke en open sfeer naar voren waar zowel individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden, met als kenmerk minder ruimtes tussen de werk plekken zodat er sneller korte (onbewuste) interactie plaats kan vinden.

Het advies is om een combinatie te maken van de drie alternatieven. Deze combinatie leidt, met betrekking tot het thema beleving, tot het volgende advies voor de concrete vormgeving van de inrichting van het LLGEA:

Het LLGEA moet een representatieve, transparante, creatieve inrichting bieden met diverse werkplekken waar individueel en/of gezamenlijk gewerkt kan worden. Door diverse ruimtes zal de kennisdeling en het hebben van een gezamenlijk doel gestimuleerd worden.

De beleving die ervaren moet worden in het LLGEA is inspiratie, creativiteit, innovatie en transparantie, waarin grenzen vervagen. Het gevoel dat hierbij moet worden opgewekt is energie, vrijheid en inspiratie.

Het LLGEA moet een creatieve, innovatieve en 'open huis' uitstraling hebben die de authenticiteit van het gebouw behoudt en recht doet aan haar visie en missie.

Door middel van verschillende soorten materialen, divers (2^e hands) verstelbaar meubilair, inspirerende, vrolijke en frisse kleuren zal het LLGEA een hippe inrichting creëren, waardoor geestelijke vrijheid van bewegingen (out of the box denken) op gang wordt gebracht.

Er moet een koffiebar/klein restaurant aanwezig zijn die de interactie tussen verschillende partijen op gang kan brengen. Uitstekende digitale bereikbaarheid, een printshop, opberg mogelijkheden en een zogenoemde 'Fabrication Laboratory' zullen de behoeften van de gebruikers vervullen. Door details aan de muur te hangen, welke de gebruiker ook zelf in mag vullen, worden de ruimtes persoonlijk gemaakt. Er zal gewerkt worden in een lichte omgeving met veel daglicht en mogelijkheid om naar buiten te kijken. Duurzaamheid uit zich in de vorm van groene-energie en het gebruik van duurzame materialen. Voor een visueel beeld vindt men in hoofdstuk 4 Advies een moodboard van het voornoemde advies.

Voor een visueel beeld vindt men op de volgende pagina het moodboard van het bovengenoemde advies.

'Inspiration makes a difference'

FABRICATIONLABORATORY
OPSLAGRUIMTES
EXPERIMENTEREN
GRENZENVERVAGEN
FYSIEKE CREATIVITEIT

PENHUIS
OPENSFEER
PERSOONLIJK
SAMENHANG
OKOFFIEBAR
ONBEWUSTE INTERACTIE
FLEXWERKPLEK

TRANSPARANTIE
PRESENTATIES
DIVERS MEUBILAIR
OVERLEGELAND
HIPPENATUUR
CENTRALERUIMTE
LUNCHBAR
BRAINSTORMEN

Bibliografie

- (2015, mei 3). Opgehaald van indietopia: <http://www.indietopia.org/>
- (2015, mei 10). Opgehaald van dizian: <http://www.dizain.nl/>
- (2015, mei 10). Opgehaald van seats2meet: <https://www.seats2meet.com/>
- (2015, mei 10). Opgehaald van depudding: <http://www.depudding.nl/>
- Bank, D. N. (2014, december). *Economische Ontwikkelingen en Vooruitzichten*. Opgeroepen op maart 16, 2015, van dnb: http://www.dnb.nl/binaries/EOV_december_2014_nr_8_tcm46-316068.pdf
- BOEi. (2013). *Haalbaarheidsonderzoek naar de herbestemmingsmogelijkheden voor de voormalige Rijksluchtvaartschool te Eelde*. Amersfoort : BOEi - Nationale Maatschappij tot Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie van industrieel erfgoed .
- BOEi. (2013). *Haalbaarheidsonderzoek naar de herbestemmings-mogelijkheden van de voormalige Rijksluchtvaartschool te Eelde*. Amersfoort: BOEi.
- Boerstra, A. (2009). *Arbo informatie, Binnenmilieu*. Den Haag: Sdu uitgevers bv .
- Broeksma, P. (2013). *Living Lab Groningen Airport Eelde*. Groningen: Philip Broeksma.
- Broeksma, P. (2015). *Living Lab Groningen Airport Eelde*. Groningen.
- CfPB. (z.d.). *Wat is de invloed van de werkomgeving op een organisatie?* Opgeroepen op april 1, 2015, van CfPB: <http://www.cfpb.nl/onderzoek/faq/invloed-werkomgeving-op-organisatie/#c456>
- DIJK, J. V. (2013, juni 17). *Waarom is beleving belangrijk?* Opgeroepen op maart 27, 2015, van omgevingspsycholoog: <http://www.omgevingspsycholoog.nl/why-is-experience-important/>
- DIJK, J. V. (2013, juni 13). *Wat is beleving?* Opgeroepen op maart 26, 2015, van omgevingspsycholoog: <http://www.omgevingspsycholoog.nl/what-is-experience/>
- DRENTHE, S. E. (z.d). *Provinciale monumentenlijst / Rijksluchtvaartschool met internaat*. Opgeroepen op mei 13, 2015, van <http://www.provincialemonumentendrenthe.nl/>: <http://www.provincialemonumentendrenthe.nl/monumenten/rijksluchtvaartschool-internaat/>
- Duurzame ontwikkeling*. (2015, januari 28). Opgeroepen op maart 16, 2015, van pbl: <http://www.pbl.nl/onderwerpen/duurzame-ontwikkeling/nieuws/biomassa-niet-f-maar-hoe>
- Eck, J. R. (2013, april 11). *Demografische ontwikkelingen 2010-2040: ruimtelijke effecten en regionale diversiteit*. Opgeroepen op maart 16, 2015, van ww.pbl.nl: <http://www.pbl.nl/publicaties/demografische-ontwikkelingen-2010-2040-ruimtelijke-effecten-en-regionale-diversiteit>
- Fien Thoolen, M. e. (2015). *Samenwerken en ontmoeten op kantoor, Een visuele weergave van de fysieke*. Kenniscentrum. Delft: Center for People and Buildings. Opgeroepen op april 16, 2015, van http://www.cfpb.nl/fileadmin/cfpb/images/publicaties/Rapporten/2012/Boekje_Plekken_voor_ontmoeten_en_samenwerken_Print.pdf
- Finge, R. (2014, december 21). *Tech 2015: niet méér, maar slimmere technologie*. Opgeroepen op april 29, 2015, van NOS: <http://nos.nl/artikel/2010061-tech-2015-niet-m-r-maar-slimmere-technologie.html>
- George W.A. Maas, J. W. (2006). *Facility Management, Strategie en bedrijfsvoering van de facilitaire organisatie*. Alphen aan den Rijn : Kluwer .

- Gerbrand Rustenburg (red.), T. d. (2011). *Strategische en operationele marketingplanning – Kernstof-B*. Groningen : Noordhoff Uitgevers .
- Groningen Airport Eelde. (2014, april). *Aiport Carbon Accreditation*. Opgeroepen op april 29, 2015, van Groningen Airport: <http://www.groningenairport.nl/over-groningen-airport-eelde/duurzaamheid/airport-carbon-accreditation/>
- Hajer, M. (2014, september 9). *De Nederlandse Bevolking In Beeld*. Opgeroepen op maart 16, 2015, van <http://www.pbl.nl/>:
http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/PBL_2014_De%20Nederlandse%20bevolking%20in%20beeld_1174.pdf
- Heezen, A. (2011). *Bedrijfsbeslissingen en financiële verantwoording* . Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Henk Brink, T. W. (2014, juni 18). Opgeroepen op maart 15, 2015, van www.drenthe.nl:
http://www.drenthe.info/dvs/fileadmin/user_upload/kwartaal2_2014/20-3_1-2014003007_ontwikkelvisie_GAE_COMPL.pdf
- ir. L. Volker, d. i. (2005). *Hoe presteert uw kantoorhuisvesting?* Stichting Kenniscentrum. Delft,: Center for People and Buildings . Opgeroepen op april 10, 2015, van <http://www.cfpb.nl/fileadmin/cfpb/images/publicaties/Rapporten/WODItoolkit.pdf>
- Kadernota economie: Tynaarlo verbindt.* (z.d.). Opgeroepen op maart 19, 2015, van tynaarlo:
http://www.tynaarlo.nl/ondernemen/regels,_vergunningen_en_beleid/economisch_beleid/kadernota_economie__tynaarlo_verbindt/
- Kempem, P. (2006). *Competent afstuderen en stagelopen*. Groningen/Houten : Wolters-Noordhoff.
- KIMAKOMA INGENIEURS. (2011). *Herbestemming KLS Eelde*. Groningen: Hanzehogeschool Opleiding Bouwkunde.
- Kirsten van der Borg, M. F. (2011). *HERBESTEMMING KLS EELDE*. Opleiding Bouwkunde . Groningen: Hanzehogeschool Groningen.
- Lamb, L. &. (2015, januari). *trendsverwachting*. Opgeroepen op maart 16, 2015, van TrendsVerwachting 2015:
<http://www.trendsverwachting.nl/wp/wp-content/uploads/2014/12/TrendsVerwachting-2015-door-Lieke-en-Richard-Lamb-TrendWatcherCom.pdf>
- Loofd. (2012). *Landelijk Facility Manament, Competentieprofiel 2012*.
- M. Steehouder, C. J. (2006). *Leren communiceren*. Groningen: Noordhoff Wolters.
- Mobach, M. (2009). *Een organisatie van vlees en steen*. Assen: Van Gorcum. Opgeroepen op maart 30, 2015
- Mooij, M. (2002). *Kantoorinnovatie* . Alpen aan den Rijn: Kluwer.
- Muilwijk, E. (2009-2014). <http://www.intemarketing.nl/marketing/modellen/FOETSJE>. Opgeroepen op maart 10, 2015, van Intemarketing - alles over marketing.
- Mulders, M. (2010). *101 management modellen*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Nieuws uit het college.* (z.d.). Opgeroepen op maart 19, 2015, van tynaarlo:
http://www.tynaarlo.nl/gemeente/publicaties/nieuws/nieuws_uit_het_college_303604/
- NoorderRuimte, K. G. (2010, januari 18). *Waarde(n)volle ruimte!* Opgeroepen op maart 19, 2015, van hanze:
<https://www.hanze.nl/assets/kc-noorderruimte/Documents/Public/mjsp1014website.pdf>

- onderzoek/kenniscentra/kenniscentrum-noorderruimte*. (2015, mei 10). Opgehaald van hanze:
<https://www.hanze.nl/nld/onderzoek/kenniscentra/kenniscentrum-noorderruimte>
- Over de provincie*. (2014, oktober 16). Opgeroepen op maart 19, 2015, van provincie.drenthe:
<http://www.provincie.drenthe.nl/organisatie-bestuur/provincie/>
- Philips, M. C. (2010). *Prachtisch Verbintenissenrecht*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Provincie Drenthe. (2015, Februari 18). *Living Lab van start, broedplaats voor innovatie op Groningen Airport Eelde*.
 Opgehaald van Provincie Drenthe: <http://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/verkeer-voertuigen/nieuws/@114667/living-lab/>
- Roel Grit, M. G. (2007). *Competent adviseren*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Schipper, N. (2015, maart 11). *Klimaatverandering*. Opgeroepen op maart 16, 2015, van trouw:
<http://www.trouw.nl/tr/nl/13110/Klimaatverandering/article/detail/3897630/2015/03/11/Nederland-is-het-sufferdje-van-de-klas-bij-de-Europese-klimaatdoelen.dhtml>
- Spoelman, L. (2014, mei 28). *Ministerie van Buitenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, Trends en ontwikkelingen voor de gemeenten van de toekomst*. Opgeroepen op maart 16, 2015, van integrale-aanpak: http://www.integrale-aanpak.nl/Bibliotheek-NW/downloads_getfilem.aspx?id=391350
- stages*. (z.d.). Opgeroepen op maart 19, 2015, van tynaarlo:
http://www.tynaarlo.nl/gemeente/werken_bij_de_gemeente/stages/
- Sterke, M. d. (2014, november 25). *De 5 technologisch gedreven trends die marketeers in 2015 niet mogen missen*.
 Opgeroepen op maart 16, 2015, van frankwatching: <http://www.frankwatching.com/archive/2014/11/25/de-5-technologisch-gedreven-trends-die-marketeers-2015-niet-mogen-missen/>
- tynaarlo*. (z.d.). Opgeroepen op maart 19, 2015, van De organisatie:
http://www.tynaarlo.nl/gemeente/gemeentelijke_organisatie/organisatie/
- Tynaarlo, G. (2001, juni 18). Bestemmingsplan Groningen Airport Eelde voorterrein Plankaart. BugelHajema.
 Opgeroepen op mei 15, 2015
- Vacatures*. (z.d.). Opgeroepen op maart 19, 2015, van tynaarlo:
http://www.tynaarlo.nl/gemeente/werken_bij_de_gemeente/vacatures/
- Veldhoen, E. (2005). *The Art of Working*. Den Haag: Academic Service.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is Onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Werken bij de provincie Drenthe*. (2013, mei 8). Opgeroepen op maart 19, 2015, van provincie.drenthe:
<http://www.provincie.drenthe.nl/organisatie-bestuur/werken-drenthe!/organisatie/>

Bijlages

Bijlage 1 Benchmark

In bijlage 1 staan alle foto's die zijn genomen tijdens de benchmark. Het geeft een beeld hoe soortgelijke bedrijven ingericht zijn en welke aspecten naar voren komen binnen het thema beleving.

Bijlage 2 Diepte interviews

In bijlage 2 vind staat een tabel waar de antwoorden van de interviews met de 50's in zijn verwerkt met 5 samengevatte interviews van de 50's. Hieronder een overzicht van de kandidaten die geïnterviewd zijn :

- Remco de Vries –Ondernemer
- Jacob van Ringen – Ondernemer
- Leen van Wijngaarden – Ondernemer
- Paul Kamps – Overheid
- Rolf Meerbach – Overheid
- Ellen Vrancken & Jelle de Jong – Omgeving
- Tessa Sinnema- Onderzoeker
- Maarten van der Leek- Onderzoeker
- Philip Broeksma- Onderzoeker
- Bate Boschma - Onderwijs

Bijlage 3 Bestemmingsbepalingen voormalige Rijksluchtvaartschool

In bijlage 3 staat een plankaart met toelichting van de bestemmingsbepalingen van de voormalige Rijksluchtvaartschool.

Bijlage 1 Benchmark

Afbeeldingen van de fysieke inrichting van Seat2meet:

Afbeeldingen van de fysieke inrichting van Indietopia:

Afbeeldingen van de fysieke inrichting van Kenniscentrum NoorderRuimte:

Afbeeldingen van de fysieke inrichting van Dizian:

Afbeeldingen van de fysieke inrichting van de Pudding fabriek:

Bijlage 2 Diepte interviews

Uit de interviews van de 5 O's komen uiteenlopende antwoorden. De behoeftes en wensen zijn onderverdeeld in verschillende categorieën. Het geeft weer hoe men over de volgende elf punten denkt binnen het Living Lab:

Vragenlijst van de interviews:

1. Definitie van beleving
2. Waarom is beleving belangrijk met betrekking tot de werkplek
3. Optimale beleving van huisvesting voor het Living Lab is
4. Wat voor beleving wil men ervaren binnen het Living Lab
5. Wat voor gevoel kan het Living Lab opwekken
6. Wat voor uitstraling moet het Living Lab hebben
7. Aspecten als kleur, licht, geluid en uitzicht binnen het Living Lab
8. Duurzaamheidsaspect binnen het Living Lab
9. Wat voor activiteiten zijn er binnen het Living Lab
10. Met welke O er samengewerkt wordt van de 5 O's
11. Welke specifieke behoeftes zijn er binnen het Living Lab

Zie op de volgende pagina een tabeloverzicht van de behoeftes en wensen van de 5O's

Vraagstukken	Onderzoekers	Ondernemers	Onderwijs	Overheid	Omgeving
1. Definitie van beleving is:	Het gevoel dat men bij een ruimte heeft, of men zich er vrij in voelt of prettig. Het vertaalt zich naar gemakkelijk met iemand gaan praten of dat men op iemand afstapt	De emotie welke er in je wordt opgeroepen. De wauw factor. Het is een samensmelting van verlangen, dus wat men graag wil, wat men graag ziet en wat krijg men hiervan terug	Heeft met mensen te maken in relatie tot de ruimte hoe zij zich daar in thuis voelen. Het gaat erom dat de beleving met de mensen en de sfeer goed is	De ervaring die je gehad hebt en de sfeer in de ruimte	Waar iemand zich thuis in voelt, dat men ontspannen is, en dat men één is met wat je dan moet doen
2. Beleving is belangrijk voor een werkplek omdat:	Het de concentratie kan stimuleren of demotiveren. Heeft invloed op het functioneren en inspiratie tijdens werkzaamheden	Het invloed heeft op hoe men presteert	Het met de status van jezelf te maken heeft. Als deze goed is werkt men beter	Het van invloed is op de productiviteit en het op langere termijn waarde en positieve invloed heeft op het werk.	Men dan beter kan presteren en meer plezier heeft. Er worden hierdoor betere resultaten behaald
3. Optimale beleving van huisvesting is:	- Een creatieve inrichting - Ruime tafels - Diverse werkplekken voor individueel werk en gezamenlijk werk - Een grote zaal waar veel verschillende mensen kunnen zitten - Levendigheid, sfeer en veel interactie mogelijkheid - Een centrale plek voor informele gesprekken - Er moet een beleving zijn dat men individueel en / of gezamenlijk kan werken en dat men hierin vrij kan zijn	- Ingerichte kantoren met kasten - Grote werkplek / laboratorium waar men kan experimenteren - Een ruimte voor workshops kan geven - Project- en brainstorm ruimtes - Atelier - Magazijn- en opslagruimte, waar veel machines en gereedschap kunnen worden opgeslagen en zaken kunnen worden neergezet of opgebouwd. - Een beleving dat men zich kan uitleven, dat inspireert waarbij alle faciliteiten aanwezig zijn.	- Representatief met diverse werkplekken - Vrijheid in het kiezen waar men wil zitten - Praktische bureaus - Flexwerkplekken - Stileplekken - Presentatieruimtes - vergaderruimtes (met ronde tafel als overlegtafel) - Het moet open, transparant, niet te rommelig of te netjes zijn - Informele wandelgangensfeer, dat er een sfeer word gecreëerd waarbij het wandelgebeuren op gang wordt gebracht	- Diverse werkplekken die creatieve gedachte op gang brengen. - Ruimtes waar de mogelijkheid is "om je even terug te kunnen trekken" - Werkplekken die iets persoonlijker zijn door middel van o.a. kaart materiaal of foto's. - Inrichting die uitnodigt tot blijde mensen en je gemakkelijk interactie hebt -Overal ervoor zorgen dat er interactie kan plaatsvinden. Dat het en soort van openhuis karakter heeft	- Dat het rust uitstraalt - Bereikbaar is - Ruimtes moeten ruim genoeg zijn om in te werken
4. Beleving ervaren van:	- Inspiratie en creativiteit - Het moet er leuk zijn en je moet er graag heen willen - Dat men ervaart dat iedereen vrij is in zijn doen en laten.	- Openheid - Een dynamische en open werkstructuur, waarin grenzen vervagen. - Openheid voor ideeën, experimenten, om gekke dingen te doen	- Een innovatie, broedplaatsachtige beleving - Een praktische metafoor. Dat iedereen naar zijn beleving zijn ding kan doen	- Een bruis van innovatie - Een beleving ontstaan dat je even weggetrokken wordt uit de waan van de dag - Wat uitnodigt tot interactie en creatieve ideeën	- Open- en toegankelijkheid - Dat de omgeving ook daar naar binnen durft te gaan
5. Gevoel dat Living Lab moet opwekken:	- Het gevoel dat er veel mogelijk is op het gebied van innovaties, experimenten, broedplaats - Men zich er kan uitleven - Kennisdeling en creativiteit. - Dat men gemakkelijk op iemand af kan stappen	- Inspiratie, vrijheid om de dingen te kunnen doen die men wil doen - Transparantie en het gevoel een gezamenlijk doel te hebben.	- Waardering - Samenwerking en verbinding van de 5 O's.	- Energie opwekkend. - Positieve gedachten - Een vrijheidsgevoel en ruimdenkend kunnen zijn	- Een gevoel dat het Living Lab ook van ons samen is
6. Uitstraling van het Living Lab:	- Een aparte identiteit - Openheid en goede sfeer dat creativiteit uit ademt. - Deels formeel, deels informeel zijn.	- authenticiteit van het huidige gebouw behouden - Dat er veel dingen gebeuren, dat er veel ambitie aanwezig is	- Openheid, transparantie en werkend-leren uitstralen en hierdoor recht doet aan de visie en de missie	- Vrijheidsgevoel en ruimdenkendheid uitstraalt naar de omgeving - Frisheid uitstralen en reuring wordt gecreëerd	- Een open huis
7. Aspecten als kleur, geluid, licht en uitzicht:	- Verschillende soorten kleuren, -- Kleuren die inspirerend, vrolijk, fris, niet schreeuwend en niet donker zijn. - Er mogen details aan de muur hangen om het persoonlijk te maken - Veel goed licht. Niet te veel en niet te weinig en per soort werkplek variabel - Geluid is een belangrijk aspect, zodat er ook privé gesprekken kunnen worden gevoerd - Uitzicht vindt men heel fijn maar het mag niet afleiden	- Lichte omgeving, met veel daglicht - Modern en strak - Men vindt het prettig om naar buiten te kijken en het moet er een beetje rustig zijn - Een goed afgestemde akoestiek.	- Qua kleuren werd aangegeven dat het niet veel uit maakt - Liever wel meer natuurlijke en zachte kleuren - Een goede akoestiek is belangrijk - Men wil naar buiten kunnen kijken	- Verschillende soorten kleuren - Hippe inrichting. Jong en modieus - Dat je uitgedaagd wordt en het er niet alleen maar saai en neutraal is - Dingen er laten uitspringen zodat er variatie is in beleving - Er moet veel licht zijn, dat je uit het raam kunt kijken vanuit de werkplek - Mooie "nadenk" stoelen, mooi ontworpen of felle kleuren meubilair bieden een inspirerende omgeving - Het moet net even wat anders zijn dan de standaard kantoren	- Veel licht en mooi uitzicht

Vraagstukken	Onderzoekers	Ondernemers	Onderwijs	Overheid	Omgeving
8. Duurzaamheid met betrekking tot het Living Lab:	- Duurzaamheid is belangrijk omdat het een leuke uitstraling, inspiratie en vraagstuk is voor het Living Lab - Het gaat over de generatie na ons en dit wordt gezien als een mooi aspect - Dit inspireert hen om zelf meer bezig te zijn met duurzaamheid. - Het hoeft niet onzichtbaar te zijn - Duurzaamheid kan ook worden verwerkt in het meubilair door middel van 2^e handspullen.	- Duurzaamheid is belangrijk en er wordt aangegeven lekker los te gaan met nieuwe duurzame dingen - Duurzame materialen (meubilair) - Geen voorstander van het vol bouwen met zonnepanelen en windmolens - Moet er logisch in verwerkt zijn	- Uitstralen dat ze energie besparend zijn en ernaar streven om energieneutraal te zijn. - Duurzaamheid kan ook worden verwerkt in het meubilair door middel van 2^e handspullen	- Duurzaamheid mag zichtbaar zijn - Het is belangrijk om mensen duidelijk te maken dat je er mee bezig bent - Het past er wel goed bij, ook om daarin te experimenteren. - Het is afhankelijk van de mogelijkheden van het gebouw en de financiële middelen.	- het Living Lab is een gemeenschapsfunctie dan wel een ondernemingsfunctie en moet het wel duurzaamheid uitstralen - Mag zichtbaar zijn maar niet de overhand krijgen - Duurzaamheid gaat voor alles en mag wat duurder zijn om duurzaam te zijn - Zichtbaar maken op wat voor manier het Living Lab duurzaam is
9. Activiteiten binnen het Living Lab zijn:	- Concentratie werk, papier werk, computerwerk, overleggen, lezingen en vergaderen	- Experimenten(productontwikkeling), administratiewerk, bureauwerk, computerwerk, bijeenkomsten, overleggen en vergaderen.	- Coaching, kennis in brengen, ervaring in brengen, brainstormen, bellen, presentaties geven, lezingen houden, werkconferenties, vieringen, excursies en overleggen	- Gesprekken voeren, bureauwerk, brainstormen / dilemma's voorleggen, overleggen / vergaderen, presentaties geven.	- Cursussen of festivals organiseren en / of dat er een soort van loket aanwezig is vanuit de gemeente waar burgers heen kunnen. Waar de omgeving wat aan heeft, een multifunctionele plek dus
10. Samenwerken in het Living Lab met:	Ondernemers(opdrachtgevers), onderzoekers(studenten), overheid en onderwijs	Ondernemers(ontwikkelaars), onderzoekers, overheid en onderwijs	Onderzoekers(studenten) en onderwijs	Ondernemers, overheid en onderwijs	Overheid, onderwijs en ondernemers
11. Specifieke behoeften binnen het Living Lab:	- Verstelbare bureaus en stoelen - Opbergruimte (kluisjes) - Goede koffie en thee en het verkrijgen van (kleine) maaltijden - Sociale activiteiten en even naar buiten kunnen in de pauzes	- Restaurant / koffie bar - Printshop - Krachstroom - Moderne productiemachines (Fabrication Laboratory).	- Koffieautomaat	- Koffie-corners met ook daadwerkelijke goede koffie(!) - Goede digitale bereikbaarheid en de juiste ICT spullen - Scherm of beamer	- Goede koffie - Ontmoetingsplaats

Behoeftes en wensen 5 O's

Uit de interviews van de 5 O's komen uiteenlopende antwoorden. De behoeftes en wensen zijn onderverdeeld in verschillende categorieën. Het geeft weer hoe men over de volgende elf punten denkt binnen het Living Lab:

Vragenlijst van de interviews:

1. Wat is de definitie van beleving
2. Waarom is beleving belangrijk met betrekking tot de werkplek
3. Optimale beleving van huisvesting voor het Living Lab is
4. Wat voor beleving wil men ervaren binnen het Living Lab
5. Wat voor gevoel kan het Living Lab opwekken
6. Wat voor uitstraling moet het Living Lab hebben
7. Aspecten als kleur, licht, geluid en uitzicht binnen het Living Lab
8. Duurzaamheidsaspect binnen het Living Lab
9. Wat voor activiteiten zijn er binnen het Living Lab
10. Met welke O er samengewerkt wordt van de 5 O's
11. Welke specifieke behoeftes zijn er binnen het Living Lab

Samenvattingen interviews 5O's:

De samenvattingen geven weer hoe men over de volgende elf punten denkt binnen het Living Lab:

Vragenlijst van de interviews:

1. Definitie van beleving
2. Waarom is beleving belangrijk met betrekking tot de werkplek
3. Optimale beleving van huisvesting voor het Living Lab is
4. Wat voor beleving wil men ervaren binnen het Living Lab
5. Wat voor gevoel kan het Living Lab opwekken
6. Wat voor uitstraling moet het Living Lab hebben
7. Aspecten als kleur, licht, geluid en uitzicht binnen het Living Lab
8. Duurzaamheidsaspect binnen het Living Lab
9. Wat voor activiteiten zijn er binnen het Living Lab
10. Met welke O'er samengewerkt wordt van de 5 O's
11. Welke specifieke behoeftes zijn er binnen het Living Lab

Onderzoekers

Er zijn drie onderzoekers geïnterviewd. De eerst was Maarten van der Leek, 23 jaar oud en is 5^e jaar bouwkunde student. Hij studeert af in de studierichting planologie en dat doet hij bij het Living Lab Groningen Airport Eelde. De tweede kandidaat was Tessa Sinnema, 22 jaar en is 4^e jaar studente. Zij studeert op het moment af bij Kenniscentrum NoorderRuimte. Haar relatie met Living Lab is op dit moment nog niet echt aanwezig maar ze gaat ervanuit dat het voor studenten een goede plek is c.q. moet zijn om te netwerken en op zoek te gaan naar goede plannen en ideeën. De laatste geïnterviewde is Philip Broeksma, 56 jaar. Hij is kwartiermaker/ coördinator / projectleider van het Living Lab Groningen Airport Eelde.

1. Beleving wordt gedefinieerd als het gevoel dat men bij een ruimte heeft, of men zich er vrij of prettig in voelt. Het vertaalt zich naar gemakkelijk met iemand te kunnen gaan praten of dat men gemakkelijk op iemand afstapt.
2. Beleving vindt men belangrijk met tot betrekking tot hun werkplek omdat het de concentratie kan stimuleren of demotiveren. Het heeft veel invloed op hoe men functioneert tijdens het werken en of het ook inspiratie oplevert. De beleving moet zijn; leuk, fijn om er te zijn, inspirerend en een goede sfeer.
3. De optimale beleving van de huisvesting wordt gezien als één die creatief is ingericht. Men heeft behoefte aan een ruimte met tafels en verschillende werkplekken. Er moeten ruimtes aanwezig zijn voor één persoon zodat men zich terug kan trekken en voor meerdere personen, een grote zaal waar heel veel verschillende mensen kunnen zitten, zodat er makkelijk contact kan worden gelegd. Dit alles met als doel dat er levendigheid, sfeer en contact ontstaat. Een centrale plek voor informele gesprekken. Er moet een beleving zijn dat men individueel en / of gezamenlijk kan werken en dat men hierin vrij kan zijn.
4. Men wil een beleving en sfeer ervaren van inspiratie en creativiteit. Dat men er voor kiest om in het Living Lab te gaan zitten, omdat het daar leuk is. Dat men ervaart dat iedereen vrij is in zijn doen en laten.
5. Het gevoel dat in het Living Lab naar voren moet komen is als men het over innovaties, experimenten, broedplaats heeft dat er veel mogelijk is, alles kan en men zich kan uitleven. Door middel van o.a. met pennen op de ramen te gaan schrijven, vieze vloeren niet erg zijn etc. Het gevoel van kennisdeling en creativiteit. Dat men gemakkelijk op iemand af kan stappen.
6. Het moet een uitstraling hebben van een soort van “aparte” identiteit. Een externe plek waar iedereen naar toe komt, om daar te doen wat men daar komt halen en/of brengen. Uitstraling van openheid en goede sfeer, dat het als het ware creativiteit ademt. Het deels formeel, deels informeel is. Dat men gemakkelijk op elkaar kan afstappen en dat dit iets voor elkaar heeft kunnen betekenen.
7. Qua kleur is er vraag naar verschillende soorten kleuren. Er werd gezegd de kleur oranje te kiezen net zoals die van het vliegveld. Kleuren die inspirerend, vrolijk, fris, niet schreeuwen en niet donker zijn. Er mogen ook details aan de muur hangen om het persoonlijk te maken. Belangrijk is dat er veel goed licht is. Niet te veel en niet te weinig en per soort werk weer kan verschillen. Wanneer er aan o.a. concentratie werk wordt gedaan zit men liever in iets minder licht dan wanneer bijvoorbeeld een overleg wordt gepleegd. Ook geluid is een belangrijk aspect. Dit moet zodanig zijn dat er ook privé gesprekken kunnen worden gevoerd. Uitzicht vindt men heel fijn alleen zou er wel een rolgordijn aanwezig moeten om afleiding te minimaliseren.
8. Duurzaamheid is belangrijk voor de onderzoekers omdat dit een leuke uitstraling, inspiratie en vraagstuk is voor het Living Lab. Het gaat over de generatie na ons en dit wordt gezien als een mooi aspect. Dit inspireert hen om zelf meer bezig te zijn met duurzaamheid. Het hoeft niet onzichtbaar te zijn, men mag het best zien als een onderdeel van het gebouw. Duurzaamheid kan ook worden verwerkt in het meubilair door middel van 2^e handspullen.
9. De werkzaamheden die vooral worden uitgevoerd zijn; concentratie werk, met pen en papier werken, computerwerk, overleg, lezingen en vergaderen.
10. Er wordt aangegeven dat er vooral samengewerkt zal worden met ondernemers(opdrachtgevers), onderzoekers(studenten), overheid en onderwijs.
11. Er is specifiek behoefte blijkt uit de interviews aan verstelbare bureaus en stoelen, opbergruimte(kluisjes) goede koffie en thee, mogelijkheid tot het verkrijgen van eten, sociale activiteiten en even naar buiten kunnen in de pauzes.

Ondernemers

Er zijn drie ondernemers geïnterviewd namelijk Leen van Wijngaarden, hij is een kunstenaar en werkt voornamelijk in de praktijk in een innovatieve driehoek van kunst, wetenschap en techniek. In deze hoedanigheid is hij ambassadeur geworden van creatieve industrie in Tynaarlo en zo is hij betrokken geraakt bij de Rijksluchtvaartschool en bij het Living Lab. De tweede ondernemer is Jacob van Ringen, hij heeft een architectenbureau en vindt het Living Lab een interessant initiatief. Hij wil zijn architectenbureau gaan vestigen in het Living Lab. De laatste ondernemer is Remco de Vries, werkt bij CEDEL BV (Peter Kamphuis zat ook bij het interview hij is een Technical Engineer bij CEDEL BV), 60 jaar en zijn achtergrond is elektrotechniek en zonne-energie waar hij al 32 jaar werkzaam in is. Ook hij zou zich willen vestigen in het Living Lab om nog beter zijn werk uit te kunnen voeren.

1. Beleving wordt gedefinieerd als de emotie welke in men wordt opgeroepen. De wauw factor, hoe men zich hierin voelt. Het is een samensmelting van verlangen, dus wat je graag wil, wat je graag ziet en wat krijg je daarvan terug. Ook werd verteld dat het met je eigen gemoedstoestand te maken heeft.
2. Beleving vindt men belangrijk met tot betrekking tot hun werkplek omdat dit alles te maken heeft hoe men presteert en kan blijven presteren. Wanneer de beleving niet goed is en men zich niet lekker in hun vel voelt, of het is niet prettig werken, leidt dit tot belemmering. Er werd verteld dat een dynamische, heldere, lichte werksfeer productie verhogend is. Maar ook werd aangegeven dat je beter met leuke mensen in een hut kan zitten, dan met 'etertjes' in een luxe gebouw. Beleving heeft dan ook te maken met de mensen om je heen.
3. De optimale beleving van de huisvesting wordt gezien als een huisvesting die kantoren en ruimtes biedt waar kasten aanwezig zijn om spullen in kwijt te kunnen. Daarnaast een grote werkplek / laboratorium waar men kan experimenteren, waar je veel machines en gereedschap kwijt kunt en dingen kunnen worden neergezet of opgebouwd. Een ruimte waar men workshops kan geven en gezamenlijk met mensen aan projecten kan werken. Ook is er behoefte aan een atelier, een magazijnruimte en een opslagruimte. Een beleving dat men zich kan uitleven in het werk en alle faciliteiten aanwezig zijn. Er werd aangegeven dat een brainstormruimte om leuke ideeën op te doen in een inspirerende omgeving ook fijn is om in het Living Lab terug te zien.
4. Men wil een beleving ervaren van openheid, een dynamische en open werkstructuur, waarin grenzen vervagen. Openheid voor ideeën, experimenten, om gekke dingen te doen. Dat er een centrale ruimte is voor evenementen, bijeenkomsten of festivals.
5. Het gevoel wat in het Living Lab naar voren moet komen is inspiratie, vrijheid om de dingen te kunnen doen die je wilt doen, transparantie en het gevoel van een gezamenlijk doel hebben. Men ziet het als een soort dynamische workshop.
6. Het moet de authenticiteit van het huidige gebouw behouden en dat moet het ook uitstralen, het gevoel van "dat er veel dingen gebeuren, dat er veel ambitie aanwezig is". Als men binnen loopt dat je gelijk ziet dat er gewerkt wordt en men goed bezig is.
7. Er is vraag naar een lichte omgeving, met veel daglicht. Een beetje modern en strak mag het er best uit zien. Men vindt het prettig om naar buiten te kijken en het moet er een beetje rustig zijn. Niet al te veel lawaai, maar ook niet heel stil. Er wordt dus gevraagd om een goed afgestemde akoestiek.
8. Het aspect duurzaamheid is belangrijk voor de ondernemers. Er wordt aangegeven lekker los te gaan met nieuwe duurzame dingen. Er wordt vooral aan materialen (meubilair) gedacht. Men is geen voorstander het vol te bouwen met zonnepanelen en windmolens, dit moet er "logisch" in verwerkt zijn. Ook werd aangegeven dat het handig zou zijn dat men de hoeveelheid licht per ruimte zelf kan instellen en dat geldt ook voor de verwarming en ventilatie.
9. De werkzaamheden die vooral in Living Lab worden uitgevoerd zijn; experimenten(productontwikkeling), administratiewerk, bureauwerk / computerwerk, bijeenkomsten, overleggen en vergaderen.
10. Er wordt aangegeven dat er vooral samengewerkt zal worden met ondernemers(ontwikkelaars), onderzoekers, overheid en onderwijs.
- 11 Er is specifiek behoefte aan een restaurant / koffie bar, een goede printshop, krachstroom, moderne productiemachines omdat men dan concepten kan neerzetten (Fabrication Laboratory).

Onderwijs

Geïnterviewde was Bate Boschma, 56 jaar en is docent en docent-onderzoeker bij het Kenniscentrum NoorderRuimte. Zijn betrokkenheid bij het Living Lab is ontstaan door de studie die hij doet.

1. Beleving heeft veel met mensen te maken en een ruimte hoe zij zich daar in voelen. Het gaat er om dat de beleving met de mensen en de sfeer goed is.
2. Beleving is belangrijk met tot betrekking tot de werkplek omdat het met de status van jezelf te maken heeft. Als de status goed is werkt men ook beter. Het is vooral belangrijk dat de mens zelf in een ruimte een goede beleving creëert en niet zo zeer de omgeving zelf.
3. De optimale beleving van de huisvesting wordt gezien als een huisvesting die representatief is en veel verschillende werkplekken biedt. Je moet zelfstandig kunnen bepalen waar je gaat zitten, dat betekent vrijheid in je denken om te kiezen waar je gaat zitten. Men ziet graag het volgende terug: praktische bureaus, flexwerkplekken, stilteplekken, presentatieruimtes, vergaderruimtes (met ronde tafel als overlegtafel) en plekken waar je je even kunt terug trekken. De ruimtes moet open en transparant zijn, niet te rommelig maar ook zeker niet te netjes zijn.
4. Het moet een omgeving zijn die een innovatieve, broedplaatsachtige beleving creëert. Een praktische metafoor. Dat iedereen naar zijn beleving zijn ding kan doen.
5. Er moet een gevoel van waardering zijn. Een gevoel van samenwerking en verbinding van de 5 O's.
6. Het moet openheid, transparantie en werkend- leren uitstralen die recht doet aan de visie en missie.
7. Qua kleuren werd aangegeven dat het niet veel uitmaakt maar als men toch een uitspraak mag doen meer natuurlijke zachte kleuren de voorkeur heeft. Een goede akoestiek is belangrijk, naar buiten kunnen kijken is prettig. Er moet een intieme samenwerkingssfeer ontstaan, wat recht doet aan datgene dat men daar bespreekt. Naar aanleiding van de vorige vraag werd aangegeven dat de managementkant een veel belangrijkere rol speelt.
8. Het Living Lab moet uitstralen dat het energie besparend zijn. Eigenlijk moet je er naar streven om energieneutraal te zijn. Maar ook wordt er gedacht aan duurzaam in "goedkoper". Tweedehands stoelen wordt al voorbeeld gegeven.
9. De werkzaamheden die vooral worden uitgevoerd zijn; coaching, kennis inbrengen, ervaring inbrengen, brainstormen, bellen, presentaties geven, lezingen houden, werkconferenties, vieringen, excursies en overleggen.
10. Er wordt aangegeven dat er vooral samengewerkt zal worden met onderzoekers(studenten) en onderwijs. 11. Tevens is er is specifiek behoefte aan een goede koffieautomaat, een informele wandelgangensfeer, waarbij er een sfeer wordt gecreëerd dat het wandelgebeuren op gang brengt.

Overheid

Geïnterviewde was Rolf Meerbach, is 29 jaar en werkt bij de provincie Drenthe. Hij is betrokken geweest bij de totstandkoming van de ontwikkelvisie, één van zijn projecten op dit moment is het ontwikkelen van het Living Lab. De andere geïnterviewde was Paul Kamps, 38 jaar. Hij is bij de gemeente Tynaarlo beleidsadviseur en gebiedsregisseur voor de luchthavenomgeving van Groningen airport Eelde. Hij is spin in het web namens de gemeente Tynaarlo.

1. Beleving wordt gedefinieerd als 'de ervaring die je gehad hebt' en 'de sfeer in de ruimte'.
 2. Beleving vindt men belangrijk met betrekking tot hun werkplek omdat het van invloed is op de productiviteit en dit op langere termijn waarde en invloed heeft op het werk.
 3. De optimale beleving van de huisvesting wordt gezien als één die diverse werkplekken aanbiedt en heel goed de creatieve gedachte op gang brengt. Ruimtes waar ook een mogelijkheid is "om je even terug te kunnen trekken" en werkplekken die iets persoonlijker zijn door middel van o.a. kaart materiaal of foto's.
 4. Men wil een bruisende innoverende omgeving ervaren. Er moet een beleving ontstaan waarbij je even weggetrokken wordt uit de waan van de dag. Wat uitnodigt tot interactie en creatieve ideeën.
 5. Het gevoel wat in het Living Lab naar voren moet komen is energie. Positieve gedachten, dat je er weer blij weg gaat met goede ideeën en er weer met frisse moed tegen aangaat. Ook doordat d je hierdoor gemakkelijker relaties kunt leggen met andere nieuwe partijen, nieuwe oplossingen kunt verzinnen die je niet traditioneel vanuit je eigen gemeentehuis op deze wijze kunt oplossen. Een vrijheidsgevoel en ruimdenkend kunnen zijn.
 6. Het doel is natuurlijk dat je dat (vrijheidsgevoel en ruim denkend) uitstraalt naar de omgeving. Het moet frisheid uitstralen. Dat men iets beleeft als je er bent en reuring wordt gecreëerd. Om uiteindelijk te leiden dat er dynamiek ontstaat, dat er startende bedrijfjes zich willen gaan vestigen. Men zou het leuk vinden als je binnen beleeft wat er aan werk gedaan wordt. Hier zou in de inrichting iets mee kunnen worden gedaan.
 7. Qua kleur, is er vraag naar verschillende soorten kleuren. Het moet een hippe inrichting hebben, jong, mode trends, dat men als het ware voelt dat de nieuwe trends en ontwikkelingen in de huisvesting aanwezig zijn. Dat je uitgedaagd wordt en het er niet alleen maar saai en neutraal is. Dingen er uit laten springen zodat er variatie is in beleving. Er moet veel licht zijn, dat je uit het raam kan kijken vanuit de werkplek en er contact is met de buitenlucht. Mooie "nadenk" stoelen, mooi ontworpen of felle kleuren meubilair biedt een inspirerende omgeving. Het moet net even wat anders zijn dan de standaard kantoren.
 8. Duurzaamheid is een aardig thema als men het heeft over hipheid. Men hoeft duurzaamheid niet te verstoppen. Ze vinden het belangrijk om mensen duidelijk te maken dat je er mee bezig bent. Het past er wel heel erg bij, ook om daarin te experimenteren. Wel wordt aangegeven dat het in principe een "zachte" norm is en het afhankelijk is van de mogelijkheden van het gebouw en de financiële middelen.
 9. De werkzaamheden die vooral worden uitgevoerd zijn; gesprekken voeren, bureauwerk, brainstormen / dilemma's voorleggen, overleggen / vergaderen, presentaties geven.
 10. Er wordt aangegeven dat er vooral samengewerkt zal worden met ondernemers, overheid en onderwijs.
 11. Er is specifiek behoefte aan goede koffie-corners met ook daadwerkelijke goede koffie(!), goede digitale bereikbaarheid en de juist ICT hardware die het altijd doet, een scherm of beamer zodat men zaken kan presenteren. Fijn wordt gevonden dat men ruimtes tot zijn beschikking heeft met iets meer privacy, een inrichting die leidt tot blijde mensen waarbij je gemakkelijk interactie hebt.
- De huisvesting moet in zijn algemeenheid er voor zorgen dat er interactie kan plaats vinden. Dat het een soort van 'open huis' karakter heeft.

Omgeving

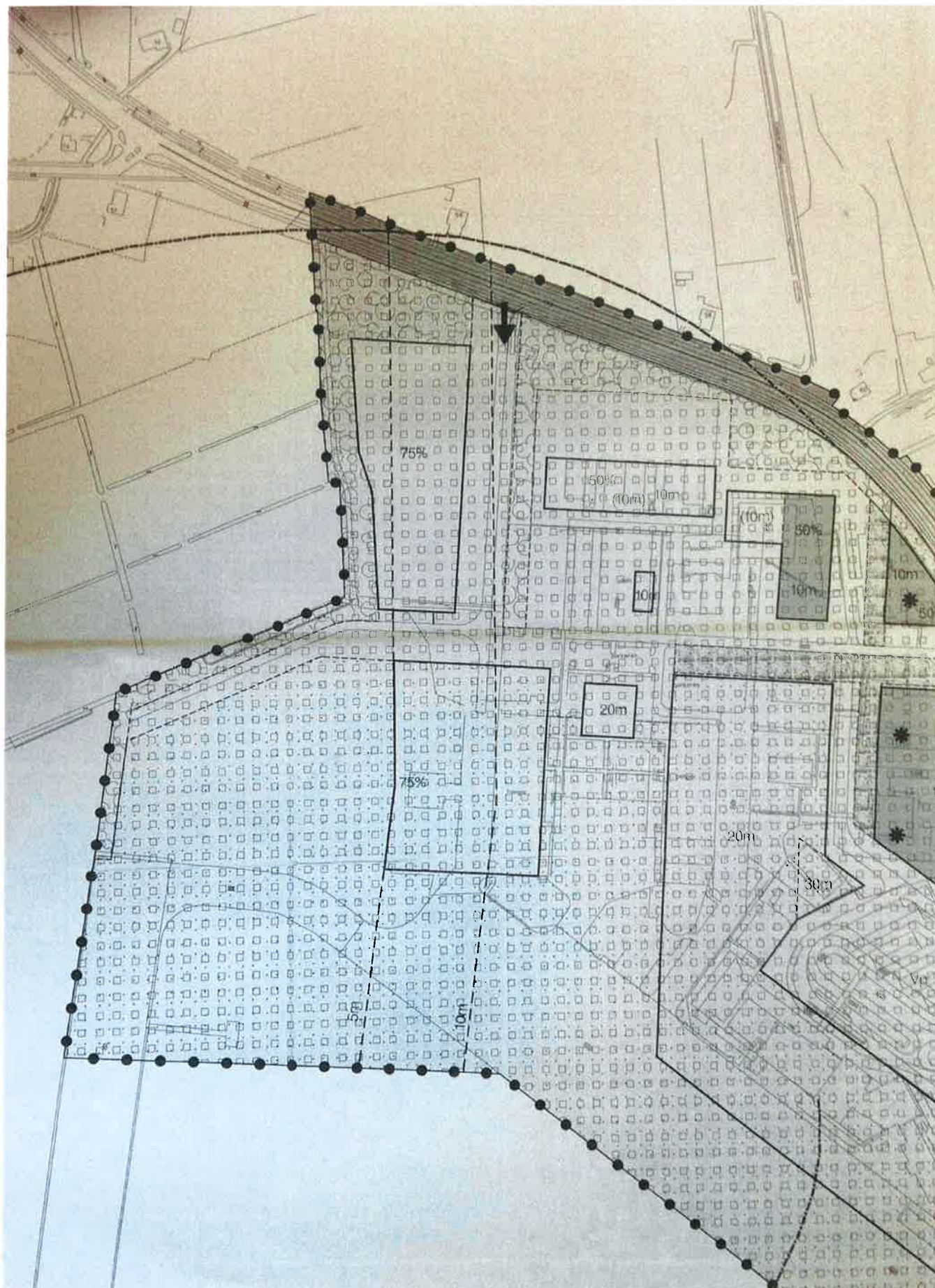
Jelle de Jong en Ellen Vrancken zijn geïnterviewd. Zij wonen in Paterswolde. Jelle de Jong is een accountant.

Het Living Lab ziet hij als een samenkomst van ondernemers die te maken hebben met Airport Eelde. Ellen Vrancken haar relatie met het living lab is als bewoner van de omgeving.

1. Beleving wordt gedefinieerd als "iets" waar iemand zich erg thuis in voelt, dat men ontspannen is en dat men één is met wat je daar moet doen.
2. Beleving is belangrijk omdat men dan beter kan presteren en met plezier ergens naar toe gaat. Wanneer men goed in zijn of haar vel zit wordt er aangegeven dat de beste resultaten met betrekking tot de werkzaamheden worden bereikt.. Het is ook belangrijk dat de sfeer goed is.
3. De optimale beleving binnen het Living Lab is dat het rust uitstraalt, dat het bereikbaar is. Het moet er lekker licht zijn en ruimtes moeten ruim genoeg zijn.
4. Open- en toegankelijkheid moeten binnen het Living Lab ervaren worden. Dat de omgeving ook daar naar binnen durft te gaan.
5. Er moet een gevoel worden opgewekt dat het Living Lab ook van hen is. Dat creëert men al door heel veel disciplines in te zetten. Dan heeft iedereen er een stukje van.
6. Het moet een uitstraling hebben als een soort 'open huis'.
7. Met veel licht, veel ruimtes en mooi uitzicht
8. Omdat het Living Lab een gemeenschapsfunctie dan wel een ondernemingsfunctie heeft moet het wel duurzaamheid uitstralen. Het mag wel aanwezig zijn maar het mag niet de overhand nemen. Duurzaamheid gaat voor alles en daarom mag het ook wat duurder zijn om duurzaam te zijn. Wat men interessant vindt is door middel van een bordje aan te geven op wat voor manier het Living Lab duurzaam is.
9. Werkzaamheden voor de omgeving zouden zijn; cursussen of festivals organiseren en / of dat er soort loket aanwezig is vanuit de gemeente waar burgers heen kunnen. Waar de omgeving iets aan heeft, een multifunctionele plek dus.
10. Vanuit de omgeving denkt met vooral met overheid, onderwijs en ondernemers samen te werken (bijvoorbeeld met kunstenaars).
11. Er is behoefte aan goede koffie, een ontmoetingsplaats met eenvoudige sportfaciliteiten zoals bijvoorbeeld een ping pong tafel of iets dergelijks.

Bijlage 3 Bestemmingsbepalingen voormalige Rijksluchtvaartschool

Plankaart voormalige Rijksluchtvaartschool (zie volgende 2 pagina's voor legenda) (Tynaarlo, 2001):

© 2015 Kluwer Academic Publishers. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or by any information storage or retrieval system, without prior permission in writing from the publisher.

BESTEMMINGEN

luchthaven en luchthavenverbonden bedrijvigheid

wegverkeer

AANDUIDINGEN

plangrens

gegevens gbkn

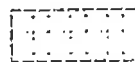
bouwgrens

bestemmingsgrens

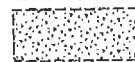
indellingslijn

platformgebonden activiteiten en productie- en dienstverleningsfunctie

kantoor en handelsfunctie

groenvoorzieningen

opgaand groen: landschappelijke beplantingen

laanbeplanting

parkeerterrein

ontsluiting

indicatieve situering gebouwen

50%

maximum bebouwingspercentage

20m

maximale bouwhoogte

(10m)

minimale onderlinge afstand gebouwen

5m

grens maximale bouwhoogte

zone Wet geluidhinder vastgesteld dd 28 februari 1989

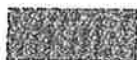
Vastgesteld ter openbare vergadering van de raad d.d.

18 december 2001 nr. 24

voorzitter

secretaris

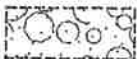
dienstverleningsfunctie

kantoor en handelsfunctie

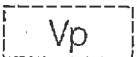
groenvoorzieningen

opgaand groen: landschappelijke beplantingen

laanbeplanting

parkeerterrein

ontsluiting

indicatieve situering gebouwen

50%

maximum bebouwingspercentage

20m

maximale bouwhoogte

(10m)

minimale onderlinge afstand gebouwen

— 5m —

grens maximale bouwhoogte

zone Wet geluidhinder vastgesteld dd 28 februari 1989

Vastgesteld ter openbare vergadering van de raad d.d.

18 december 2001 nr. 24

voorzitter

secretaris

GOEDGEKEURD bij besluit van gedeputeerde staten van
Drenthe van 2 juli 2002, kenmerk 6.1/2002000361, met
uitzondering van artikel 3, lid 5, onder b.

Gedeputeerde staten voornoemd,

voorzitter

griffier

Schaal 1: 2000

GEMEENTE TYNAARLO

Bestemmingsplan Groningen Airport Eelde voorterrein
Plankaart

datum: 18-06-2001

tek. nr. 247.00.01.05.10.C01

BügelHajema
ADVISEURS

BügelHajema Adviseurs bv
Buro voor Ruimtelijke
Ordering en Milieu ENS

Postbus 274 9400 AG Assen
Telefoon 0900-316006 Fax 0900-814036
E-mail adres assen@buegelhajema.nl

Vestigingen te Assen, Leeuwarden en Amersfoort

Artikel 3 Luchthavenverbonden bedrijvigheid

1. Doeleindenomschrijving

De op de plankaart met luchthaven en luchthavenverbonden bedrijvigheid aangegeven gronden zijn bestemd voor:

- a.** Platformgebonden activiteiten;
- b.** Transport en distributie;
- c.** Kantoor- en handelsfuncties;
- d.** Hoogwaardige productiebedrijven in de vorm van assemblage, c.q. productie en distributie van technische hoogwaardige producten;
- e.** Verkeersgeoriënteerde voorzieningen in de vorm van onderhoud van apparaten, vliegtuigen en infrastructuur, onderwijs en naar de aard daarmee te vergelijken activiteiten van verkeersgeoriënteerde voorzieningen;
- f.** Additionele voorzieningen in de vorm van bevoorrading, hotels en vergaderaccommodaties, logistieke diensten en opslag en naar de aard daarmee te vergelijken activiteiten ten behoeve van passagiersafhandeling en luchtvrachtbehandeling
- g.** Verkeers- en verblijfsdoeleinden in de vorm van aanvoerwegen, paden, parkeervoorzieningen en overige verhardingen, groenaanleg en dergelijke;
- h.** Nutsvoorzieningen.

De doeleinden “kantoor en handelsfunctie” en “hoogwaardige productiebedrijven in de vorm van assemblage, c.q. productie en distributie van technische hoogwaardige producten” zijn beperkt tot bedrijven waarvan, voor het kunnen (voort)bestaan van de bedrijfsvoering in bedrijfseconomisch en/of organisatorisch opzicht, een ligging in de directe omgeving van de luchthaven van doorslaggevende betekenis is.

Het doel “kantoor- en handelsfuncties” is beperkt tot de gronden aangegeven met “kantoor- en handelingsfuncties”.

Het doel “hoogwaardige productiebedrijven in de vorm van assemblage, c.q. productie en distributie van technische hoogwaardige producten” is beperkt tot de gronden aangegeven met “platformgebonden” activiteiten en productie en dienstverlening”. In het doel “onderwijs” is de huisvesting van leerlingen begrepen. In de bestemming zijn inrichtingen bedoeld in artikel 41 van de Wet geluidhinder, met uitzondering van het beproeven van straalmotoren, niet begrepen, alsmede de productie en assemblage van vliegtuigen.

2. Beschrijving in hoofdlijnen

Ontsluiting en parkeren

De aansluiting op de Burgermeester Legroweg voor het gemotoriseerde verkeer is beperkt tot twee aansluitingen binnen een afstand van 25 m ter weerszijden van de aanduiding "ontsluiting".

Ter hoogte van de aanduiding "parkeerterrein" wordt bij reconstructie het aantal aanwezige parkeerplaatsen als minimum aantal aangehouden.

Bebouwing

Langs de Burgermeester Legroweg dient de bebouwingsstructuur te worden gevormd door zelfstandige gebouwen, welke door ritme in de situering, maat en architectuur samenhang vertonen, waardoor in relatie met de inrichting van de openbare ruimte een parkachtig geheel ontstaat.

De onderlinge afstand tussen de hoofdgebouwen dient ten minste de op de plankaart aangegeven onderlinge afstand te bedragen.

Het aantal gebouwen op de bouwpercelen aangegeven met "indicatieve situering gebouwen" bedraagt niet meer dan 800m². Van deze gebouwen bedraagt de lengte niet meer dan 1,5 maal de breedte.

Het gestelde ten aanzien van de architectuur zal onderdeel uitmaken van de welstandsbeoordeling.

Bij de inrichting van het gebied dient rekening te worden gehouden met de ligging van het terrein ten opzichte van de luchthaven, waardoor specifieke inrichtingseisen gelden volgens internationale burgerluchtvaartvoorschriften. Dit betreft met name hindernisbeperkende vlakken, welke beperkingen kunnen geven voor de hoogte van onder meer bouwwerken, bomen, struiken, tijdelijke bouwwerktuigen, zoals kranen en heistellingen enzovoort, en de keuze van de materialen aan bouwwerken, welke storingen kunnen veroorzaken op radioverkeer en/of ongewenste reflecties op radar en andere navigatiehulpmiddelen kunnen geven, waaronder het Instrument Landing System (ILS).

3. Bebouwingsbepalingen

- a. Ten aanzien van gebouwen geldt dat:
 1. uitsluitend mag worden gebouwd ten behoeve van de in lid 1 aangegeven doeleinden;
 2. zij slechts mogen worden gebouwd binnen het bouwvlak, met dien verstande dat gebouwen ten behoeve van platformgebonden activiteiten alleen binnen het bouwvlak aangegeven met "platformgebonden activiteiten en productie- en dienstverleningsfuncties" mogen worden gebouwd;
 3. ten hoogste het op de plankaart aangegeven percentage van een bouwvlak mag worden bebouwd;
 4. de bouwhoogte, met uitzondering van de bebouwing ten behoeve van een verkeerstoren, ten hoogste de op de plankaart aangegeven bouwhoogte mag bedragen, met inachtneming van de eveneens op de plankaart aangegeven bouwhoogten binnen de aangegeven "grens maximale bouwhoogte";
 5. geen dienstwoningen mogen worden gebouwd.
- b. Ten aanzien van andere bouwwerken geldt dat uitsluitend mag worden gebouwd ten behoeve van de in lid 1 aangegeven doeleinden. Met inachtneming van de op de plankaart aangegeven bouwhoogten binnen de aangegeven "grens maximale bouwhoogte".

4. Vrijstelling van de bebouwingsbepalingen

Burgermeester en Wethouders kunnen vrijstelling verlenen voor het al dan niet op de begane grond koppelen van de gebouwen op de bouwpercelen aangegeven met "indicatieve situering gebouwen" met een tussenlid, mits de breedte daarvan niet meer dan 4 m bedraagt.

5. Gebruiksbepalingen

Het is verboden de gronden en bouwwerken te gebruiken in strijd met de in lid 1 gegeven doeleindenomschrijving, met dien verstande dat:

- a. de gronden aangegeven met “groenvoorzieningen, voor ten minste 80% van de oppervlakte per aangegeven gebied, uitsluitend mogen worden gebruikt ten behoeve van inrichting, beheer en onderhoud van groenelementen;
- b. de gronden aangegeven met “bos”, voor ten minste 80% van de oppervlakte per aangegeven gebied, uitsluitend mogen worden gebruikt ten behoeve van inrichting, beheer en onderhoud van opgaande en afschermende beplanting;
- c. de gronden aangegeven met “laanbeplanting” tevens dienen te worden gebruikt ten behoeve van inrichting, beheer en onderhoud van bepalingen in de vorm van singels en/of bomenrijen.

6. Vrijstellingen van gebruiksbepalingen

- a. Burgemeester en Wethouders verlenen vrijstelling van het bepaalde in lid 5, indien strikte toepassing van dit voorschrift leidt tot een beperking van het meest doelmatige gebruik, die niet door dringende redenen wordt gerechtvaardigd.
- b. Burgemeester en Wethouders kunnen vrijstelling verlenen van het bepaalde in lid 5 voor de vestiging van kantoor- en handelsfuncties waarvoor de luchthaven een extra vestigingskwaliteit biedt en die in belangrijke mate bijdragen aan de economische activiteiten op en om de luchthaven.

7. Strafbepaling

Overtreding van het bepaalde in lid 5 wordt aangemerkt als een strafbaar feit, in de zin van artikel 59 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening.

Artikel 4 Wegverkeer

1. Doeleindenomschrijving

De op de plankaart voor wegverkeer aangegeven gronden zijn bestemd voor:

- a. wegen en paden;
- b. parkeervoorzieningen;
- c. groenstroken en bermen.

Van deze wegen mag het aantal rijstroken ten hoogste twee bedragen.

Bij de inrichting van het gebied dient rekening te worden gehouden met de ligging van het terrein te opzichte van de luchthaven, waarvoor specifieke inrichtingseisen gelden volgens internationale burgerluchtvaartvoorschriften. Dit betreft met name hindernisbeperkende vlakken, welke beperkingen kunnen geven voor de hoogte van onder meer bouwwerken, bomen, struiken, tijdelijke bouwwerktuigen, zoals kranen en heistellingen enzovoort, en de keuze van de materialen aan bouwwerken, welke stroringen kunnen veroorzaken op radioverkeer en/of ongewenste reflecties op radar en andere navigatiehulpmiddelen kunnen geven, waaronder het Instrument Landing System (ILS).

2. Bebouwingsbepalingen

Voor deze gronden is het bouwen beperkt tot het bouwen van bouwwerken, geen gebouwen zijnde.

3. Gebruiksbepalings

Het is verboden de gronden en bouwwerken te gebruiken in strijd met de in lid 1 gegeven doeleindenomschrijving.

4. Vrijstelling van de gebruiksbepalings

Burgermeester en Wethouders verlenen vrijstelling van het bepaalde in lid 3, indien strikte toepassing van de voorschriften leidt tot een beperking van het meest doelmatige gebruik, die niet door dringende redenen wordt gerechtvaardigd.